L. VITRUUII ROSCII PARMENSIS, ... DE RATIONE STUDENDI, ATQUE DOCENDI, LIBELLUS. IACOBI...

Lucio Vitruvio Rossi, Giacomo Lavezzoli Lebeti

1143.4

L. VITRVVII ROSCII PARMENSIS, CAN. REG. D. AVGVSTINI, ORDINIS SERVATORIS, DE RATIONE STVDENDI, ATQVE DOCENDI, LIBELLVS.

¶IACOBI LEBETII FERRARIENSIS, CHRISTI IN CRVCEM ACTI QVERELA, HEROICO CARMINE.

1672

Leonardus Puteus Venetus Can. Reg. Ludouico Vanino S.D.

CVm pleroſq; ueterum, Romanorum maxime, ac Græcorum mores, ac inſtituta mi Ludouice laudare ſoleo, tum illam præcipue conſuetudinem utriuſque gentis probare non deſino, qua Poetas, ac Oratores, aliarumq; diſciplinarum ſectatores cũ alijs honoribus, tum ſtatuis, ac imaginibus publice honeſtabant. Hoc enim exemplo duas illi res conſequebantur Vnam, ut ſe gratos præberent, alteram, ut iuuenes accenderent ad bonas diſciplinas, arteſq; capeſſendas. Quod ſi quibuſdam in ciuitatibus adhuc ſeruaretur, illæ nimirũ & præclaros ciues haberent, & opibus, ac gloria magis florerent Nũc autem hoc noſtro ſcilicet tam infelici ſeculo ut literarum ſtudijs, ac bonis artibus nullus propemodum habetur honos, ita ferè negliguntur uiri doctrina præcellentes Vt uero tecum hanc noſtrorum temporum deplorarem iniuriam, monuere me Roſcij conſectanei noſtri lucubrationes, quæ quidem eius generis, ac notæ mihi eſſe uidentur, ut authori ſuo honores, ac præmia apud ſtudioſos literarum principes cõciliare poſsint Quod ſi tu quoq; illius uiri perlectis, & conſyderatis compoſitionibus idem mecum ſenſeris, tum ipſe applauſurus ſum multò magis iudicio meo Etenim is unus tu eſſe mihi uideris, qui non minus humanioribus ſtudijs, quàm philoſophiæ, ac theologiæ diſciplinis mirũ in modum præcellas Quippè longis ſtudiorum laboribus, ac uigilijs tot præclaras artes, ac uirtutes comparaſti, ut nulla propè ſit ars, nulla dubio procul ſit uirtus, quam uel induſtria, uel ingenij dexteritate, iudicijq; acumine non ſis conſecutus Accedit Neſtoreum quoddam cõſilium, matura prudentia, norma morum ſpectatiſsima, modeſtiæ ſingulare ſpecimen Quæ omnia ut pauciſsimis euenire ſolent, ita plurimos, immò omnes, qui te nouerint, in tui admirationem adducunt Ego quidem, ac Roſcius noſter, cuius cauſa hanc ad te Epiſtolam ut ſcriberem, commotus ſum, ita erga te affecti ſumus, ut quem magis colamus, admiremur, ac ſuſpiciamus, planè habeamus neminem Ille ſanè te tanti facit, tanti iudicium tuum, ac doctrinam tuam æſtimat, ut quæcunq; ad Grãmaticen, ac Rhetoricen ſpectãtia, quæ non pauca ſunt, hacte-

mus elaborauit, putet nulli nõ placitura, ſi uni modò tibi placuerint. Vt unus autem ex ijs hominibus, qui non ſibi ſolum ſe natos eſſe existiment, nullum laborem, nullam ferè uigiliam recuſare ſolet, dum ad excolendam uitam, erudiendos, informandoſq; adoleſcentes aliquid in commune afferre poſſit. Quod mihi non inuita, ut aiunt, Minerua facere uidetur, quantum ex eius libello, quem de modo ac ratione pueros inſtituendi nuperrime compoſuit, colligere potui. Eum libellum ad te mittit Roſcius, immò nomini tuo dicat, ac nuncupat, ut qui de dignitate, ac authoritate tua ſibi quidem præſidium, monumentis uerò ſuis immortalitatem fore confidat: quæ ſpes hominem de honeſtis artibus bene meritum ne fallat, te pro ueteri, ac coniunctiſsima noſtra neceſsitudine etiam, atque etiam rogo. Vale. Dat. Venetijs.

Authoris ad Libellum Hendecaſyllabon.

Exi de laribus patris Libelle,
Quid ſtas? iam propera ad tuum Patronum,
Ad quem mitteris, & cui dicaris.
Hunc noſti puto, quod frequens in ore,
Verſaturq; mihi, natatq; labris.
Ne quæſo metuas uiri ſubire
Tanti ſeruitia, ſit licet peritum
Illo nil magis, aut magis diſertum.
Te blande excipiet, manuq; ducet,
Deponit monumenta ubi Sophorum,
Miraturq; animas ſcientiores,
Quas inter uidet ipſe ſe futurum,
Famæ iam meritum ſacros honores,
Qui doctos colit, ac libens honorat.
Exi de laribus patris Libelle,
Quid ſtas? iam propera ad tuum Patronum.

Iacobus Lebetius Ferrarienſis Can. Reg.
ad ſtudioſam iuuentutem.

Tempore quæ multo, multò diſcenda labore,
  Ante alij ſcriptis impoſuere libris.
Quæ ſint diſcenti, quæ ſint ſeruanda docenti,
  Hic unus breuiter Roſcius arte docet.
Vtilior dubites, an doctior ille putandus,
  Nec qua ſit maior dicere laude queas.
Hoc igitur facilem ad muſas ſtudioſa iuuentus,
  Hoc duce carpe, alijs qui cupis eſſe, uiam.

Ludouicus Ferrarienſis Can. Reg.
ad Ludouicum Vaninum.

Magne Pater, pater excellens, Venerande ſacerdos,
  Vnica ſacrati gloria, luxq; chori.
Magne Pater, cui cana fides, Aſtræaq; Virgo
  It comes, & pietas, & probitas, & amor.
Accipe parua tui, ſint qualiacunq; Vitruui,
  Munera, cumq; illis atque Animum, atque Animam.
Parua refers, ſunt parua quidem maiora daturo,
  Sed rogo, quid maius atque anima, atque animo?

Ioannes Paulus Venetus Can. Reg.
ad Vitruuium Roſcium.

Quo te docta cohors ornabit munere Roſci?
  Et numero, & proſa tu Maro, tu Cicero.
Tu facis è rudibus ſapientes arte Platonas,
  Virq; breui per te tempore fiet, homo.
Viue ergo felix Cumææ tempora Vatis,
  Inſtruat humanum ſic tua Muſa genus.

Tranquillus Venetus Can.Reg. ad Lectorem.

Norunt Virgineum reges,duce ſydere,partum:
Duxit Dardanum ſtella per arma Ducem.
Tu uero Roſci bene olentes quære receſſus,
Qui tibi fert nitidas cœca ſub ora faces.
Inuenies frugem exigui,ſed ditis agelli,
Quam tibi fronte offert,plura libellus habet.

Laurentius Mantuanus Can.Reg.ad Diſcipulos,ac Magiſtros.

Hic ad Diſcipulos facit Libellus,
Nec non attinet ad bonos Magiſtros:
Monſtrat quippe ſimul uiam ſtudendi,
Multos quiq; latet,modum docendi.
Quarè uos Pueri,ac ſimul Magiſtri
Ne paucis pigeat parare librum
Nummis,quo nihil eſt magis petendum,
Recte diſcere,uel ſtudere qui uolt.

Iacobus Mirandulanus Can.Reg. ad Lectorem.

Deterrent,laudemq; uetant ſperare ſequentes,
Qui monſtrant aditus per iuga difficiles:
Et uelut effundunt rapidos de gurgite fluctus,
Et uibrant pingues læta per arua faces:
Luxuriant,cœcamq; trahunt præcepta per artem,
Atque inter tumidum pectus anhelat opus.
At lenis graditur per amœnas Roſcius umbras,
Et nihil eſſe docet diſcere commodius.
Hauri hunc,frugifero qui labitur aureus amne,
Mulcebit cultos Palladis unda ſinus.

Artem illi,& longis ſcripſere uolumina chartis,
Hic plura & melius tradidit,& breuius.

Caſsiodorus Bononienſis Can Reg. ad Lectorem.

Scripſerunt alij cupidæ præcepta Iuuentæ,
Et pueros uarijs inſtituere modis.
Verum qui ſtuduit numeroſos uoluere libros,
Conſenuit citius,Grammata quàm didicit.
At nos,Dedaleis immittens lumina tectis,
Roſcius ad ſummum per breue ducit iter.
Multa addit,plura & mittit,delecta reponit,
Quod non dant omnes,ſi petis,unus habet.

Angelicus Gryphus Bononienſis Can. Reg ad Lectorem.

Quiſquis Pierios petis receſſus,
Dulces Pegaſidum ſitis liquores,
Quiſquis Mænalia choros palæſtra,
Et luſus cupis aureæ Mineruæ,
Quid longo nemus Aonis labore
Suſpiras pedibus diu peruſtis?
Hic pulſa ad nitidos mei Vitruui
Lares candidulos,& eleganteis.
Pulſa,nam licet ingredi repoſtos
Hortos,Heſperijs beatiores.
Iſtic inuenies cheli ſonora,
Longo murice,laurea decorum,
Formoſum iuuenem,coma ſuperbum,
Docentem faciles ſonos Napeas,
Aſſurgunt Clario patri Napeæ,
Et diſcunt numeros,ſalesq; blandos;
Docet Parthenias pater puellas,

Formoſum iuuenem colunt puellæ.
Exultat nemus, aſſonantq́; ripæ,
Muſſant undique, & undecunque, & uſque
Molleis alituum Cohors per umbras.
Illic Cecropij nitent lepores:
Hic ludunt Charitesq́; Gratiæq́;
Et nudæ gelida lauantur unda:
Hic Ver perpetuum ſolum colorat:
Hic ſpirant Zephyri tepentis auræ
Surgunt undique rupe de uirentes
Narciſſi lachrymæ, Thymiq́; flores:
Spirant per iuga, Myrteosq́; colles
Veſeui uiolæ, roſæq́; Pæſti.
Quid longos petis Aonis receſſus?
Hic pulſa ad nitidos mei Vitruui
Lares candidulos, & elegantes.

L. Vitruuij Roſcij Parmenſis, Can. Reg. D. Auguſtini, Ordinis Seruatoris, ad ampliſs. Patrem Ludouicum Vannium Foroliuienſem, de ratione ſtudendi, atque docendi Libellus.

ETſi magna in me officia tua, eaq́; aſſidua, & quotidiana admirabilem quandam, ac longe quidem Roſcij tui uiribus ſuperiorem poſtulant ſibi referri gratiam: tamē cum in præſentia nullo alio munere me tui memorem teſtari poſſem, ne ingratus omnino cuipiam uiderer, quantulācunque tibi, quàm nullā prorſus malui reponere gratiam. Quare cum nouitium quendam ſtudiorum, lucubrationumq́; mearum editurus eſſem partum, ſtatui ſub tuo nomine, ac nuncupatione ab incude noſtra recens profectum Opuſculum, tametſi non ſatis omninò aut meritis in me tuis quàm plurimis, quàmque maximis par, aut amplitudine tua dignum, in apertum proferre. Tuo igitur nomini libellum hunc dicaui, & conſecraui. In quo tam in græcis, quàm latinis literis, cum præceptoris in erudiendis adoleſcētibus, tum diſcipulorum in ſtudendo officium, & ordinem complexus ſum. Illud uero mi

Ludouice aſſeuerare non dubitarim, (abſit uerbo inuidia) omnes, qui per eiuſmodi inſtitutionem formentur, ac erudiantur, pueros, breui tempore multum profecturos, & in doctorum hominum collegio locum aliquando ſibi ſortituros. Ea enim omnia uideor mihi collegiſſe præcepta, quæ non tantum meo, ſed ueterum etiam authorum iudicio ad facile proficiendi, intelligendiq; rationem cõducere uidebãtur. Sed ne mea nimis alicui iactare, ac uenditare fortaſſe uidear, totum huius rei examen, ac iudicium tibi permitto, ac trado. Ipſe enim, qui es ingenio, ac in bonis literis exercitatione, & ſtudio, facillime de noſtra hac lucubratiuncula rectum, arbitror, feres ſuffragium. Cumq; nuper Leberii noſtri carmen quoddam, cui titulus eſt, Chriſti in crucem acti Querela, legiſſem, idq; ſtudioſis adoleſcentulis cũ iucundum, tum ad pietatem, & carminis facultatem non inutile fore iudicarem, in huiuſce uoluminis noſtri fine adiiciendum curaui. Quod tamen cum nullis precibus, aut ui ab eo extorquere poſſem, uſque adeo huiuſcemodi rerum ſuarum parcus, ac penè dixerim, auarus eſt, ſola tui nominis obteſtatione, cuius is amantiſſimus, (ut & ipſe optime noſti) ac obſeruantiſſimus eſt, tandem (ut hinc etiam hominis præclarum erga te animum, egregiamq; uolũtatem perſpicias) facilius exoraui. Accipe igitur tui Roſcij munuſculũ, fidei, amoris, obſeruantiæ erga te meæ pignus, ac monimentum. Vt enim Baccho racemos, Cereri ſpicas, Mineruæ oleam, & ſua cuique Deo munera, ſacra Priſci facientes reddiderunt, ita ipſi noſtra hæc, quæ puram animi fidem, quæ uerũ amoris candorem, quæ magnam cordis beneuolentiam teſtantur, offerimus In quo imiteris uelim magnum illum Perſarum regem Xerxem, qui ab inope, tenuiq; agricola de proximo amni utraque manu hauſtã aquam ſibi pro munere porrigi, ac donari lætatus eſt. Quod quidem is uerè regio, ac ſapienti animo fecit, quandò ut rectè tradit Plutarchus, non minus præclarum ſit humaniter parua nonnunquam accipere, quàm liberaliter magna ſæpè donare Hoc uerò tu facillime facies, qui ſingulari quadã es præditus ſapientia, & regio ortus genere Siquidem Vanina domus præclariſſima à Vannio Dacorum rege celebri, cuius Plynius, & Cornelius Tacitus meminere, oriunda, ac multa ante per ætates propagata mihi uidetur. Sed iam ad inſtitutũ

Quid primum in adoleſcentibus erudiendis requirendũ. ὁμοίωσις.

opus aggrediamur. Antequam igitur ad docendi, ſtudendiq́ præcepta ueniamus, ne à propoſito noſtro quidem alienum fore uidebitur, ſi adoleſcentes ipſos admonuerimus, Primum, ut quam eis præceptor extrinſecus tradere non poteſt diſcendi cupiditatem, ipſi per ſe ſponte illã arripiãt, & ad hydropici ſimilitudinem ſe cõformãt, cui, ut inquit Ouidius, Quo plus ſunt potæ, plus ſitiuntur aquæ, Sic, & ipſi, quo plura in dies didicerint, eo plura percipiant, & tamquam diuturnã ſitim extinguere cupientes, incitẽtur.

Iſocrates.

Teneantq́ illud aſſidue ante mentis oculos, quod Iſocrates præcipit, Ἐὰν ᾖς φιλομαθὴς, ἔσῃ πολυμαθής. ἃ μὲν ἐπίστασαι διαφύλαττε ταῖς μελέταις, ἃ δὲ μὴ μεμάθηκας, προσλάμβανε ταῖς ἐπιστήμαις. Si cupide, inquit, didiceris, multa quoque diſces, Quorum habes doctrinam, ea meditationũ cuſtodias curis, at uero quæ neſcis, ea perceptis adiunge doctrinis. Facile autem ad eam auiditatem ſe ipſos exhortabuntur, ſi eiuſdem Iſocratis ad Demonicum ſcribentis uerba memoria tenebunt, qui paulo poſt: Μὴ κατόκνει μακρὰν ὁδὸν πορεύεσθαι πρὸς τοὺς διδάσκειν τι χρήσιμον ἐπαγγελλομένους. αἰσχρὸν γὰρ τοὺς μὲν ἐμπόρους τηλικαῦτα πελάγη διαπερᾶν ἕνεκα τοῦ πλείω ποιῆσαι τὴν ὑπάρχουσαν οὐσίαν, τοὺς δὲ νεωτέρους μηδὲ τὰς κατὰ γῆν πορείας ὑπομένειν ἐπὶ τῷ βελτίω καταστῆσαι τὴν ἑαυτῶν διάνοιαν.

Arguit delicatiores, ac pigriores.

Ne pigeat, inquit, longũ facere iter ad eos, qui conducibile quidpiã docere profitentur. Turpe nanque fuerit mercatores tãta trãſire maria, quo cumulatiores opes efficiãt, adoleſcẽtes uero ne terra quidẽ ſuſtinere proficiſci aliquo, quatenus meliorẽ ſuam faciant mentẽ. Sciantq́ præterea adoleſcẽtes nullam eſſe poſſeſſionẽ doctrina honeſtiorẽ, aut ſtabiliorem.

Ariſtip. ἀπόφθεγμα

Nam Ariſtippus ille Socraticus cũ interrogaretur, quæ nam iuuenes oporteat diſcere, ea reſpõdiſſe fertur, quæ uiris uſui forẽt, ſapientiam utiq́, & doctrinã ipſe ſignificans, quæ dura licet primũ, & aſpera uideatur, ſuauiſſimos demum tamen, ac ſtabiles, perpetuosq́ parit fructus, Cum cõtra uoluptatis, blãdus, ac molliculus ingreſſus, amarus uero, ac pernicioſus lõge ſemper ſit exitus.

Voluptas beluarum propria.

Voluptas ſordida, & obſcœna res eſt, ac belluarũ maxime propria, uel potius ipſa ſæua, & immitis bellua, inuentrix malorũ, ac ſcelerum omnium, uirtutum expultrix, mentis, ac rationis inimica, quæ conſilium impedit, interioris hominis oculos præſtringit, eundẽ á ſua ſede, ac ſtatu dimouet, omne animi lumen extinguit, quã nõ immeritò Antiſthenes ſummũ malum, & Critolaus peripateticus nõ ſummum modo malũ, ſed multorũ inſuper malorũ cauſam, & originem, Plato etiã malorum omniũ eſcã appellauerunt. Hanc capitalẽ hominum peſte uocabat Archytas Tarẽtinus, animi, & corporis perniciem Hieronymus, agreſtẽ, ac furioſam dominã Sophocles, dominã blãdiſſimam Cicero, inexpugnabilẽ belluam Diogenes Sinopeus, quod et, ut dicebat Heracletus, repugnari difficillimum ſit, hãc momẽtaneam, & corruptibilẽ eſſe oſtẽdit Periãder Corinthius, hanc Cleobolus Lydius cunctis uiribus frenandã, & cohercendã ſtatuit, hanc nobis doctiſſimi homines, ſapiẽtiſſimi uiri oẽs nõ minus quam Charybdim, ac Scyllam fugiẽdã cẽſuerũt. Anxie nanq; uoluptas appetitur, ſordide perficitur, paulo momẽto effluit, graues aculeos relinquit, ſæuos dolores parit, tota deniq; à rõne felicitatis abhorret. Quis igitur eſt tã excors, quis adeo mẽtis, & rõnis inops, qui nõ animaduertat, quãta ſit huius, quã uoluptatẽ appellamus, imbecillitas, quanta eiuſdẽ labes, quãta ſordes, quãta deniq; turpitudo, & fœditas? quæ belluarũ, ac mutorũ animãtiũ propria iudicatur. Senſum penè uoluptas, diuinã animi partẽ aſpernatur, haurientẽ ſeſe ſatiare, atq; explere nunq̃ põt, cũ inſatiabilis ſit uoluptatis appetitus, & ubi ea ſit, ibi locũ uirtus habere poſſit nullũ, quæ duo repugnãt utiq; inter ſe, ac lõgiſſime ſunt diſtincta. Voluptates igitur, ut docebat Iſocrates, eas tãtũmodo amplecti debemus, quæ cũ gloria ſunt. Nam is, quæ ab honeſtate nõ eſſent alienæ, optimas, cõtra uerò, quibus nulla honeſtas ineſſet, peſſimas affirmabat. Ita uiuẽdum eſt adoleſcẽtibus, inquit D. Aug in lib de ordine cõtra Academicos, ut à uenereis rebus, ab illecebris uẽtris, & gutturis, ab immodeſto corporis cultu, & ornatu, ab inanibus negocijs, ludoq;, à torpore ſomniq; pigritia, ab æmulatione inuidiæ, ab honorũ, poteſtatũq; ambitionibus, ab ipſius etiã laudis immodica cupiditate abſtinerẽt. Amorem uerò pecuniæ totius ipſorũ ſpei certiſſimũ uenenũ eſſe credant. Nihil enormiter faciãt, nihil audacter, inimicitias uitent cautiſſime, ferant æquiſſime, finiant citiſſime. In omni uerò cõtractu, cõuentioneq; cum omnibus ſatis eſt ſeruare hoc unum uulgare prouerbiũ Non faciant, quod pati nolint. In omni autẽ uita, loco, tẽpore amicos habeãt, aut habere inſtent, obſequantur dignis, ſuperbos curent minime, ſint apti,

Antiſthenes.
Critolaus.
Plato.
Archytas.
Hieronymus.
Sophocles.
Cicero.
Diogenes.
Heracletus.
Periander.
Cleobolus.

Iſocrates.

D. Auguſtinus

φιλαργυρία uirtutis uenenum.

congruenter uiuent, Deum colent, cogitent, quærant, ſpe, fide, charitate ſubnixi optent trāquillitatem, atque certum curſum ſtudijs ſuis, omniumq; ſociorum, & ſibi quiſque poſcat mētem bonam, pacatamq; uitam: hæc ille. Cur aūt pecunias damnauit? nempè quia diuitiæ, ut

Iſocrates.
πλοῦτος κακίας ὑπηρέτης.

probè ait Iſocrates, flagitij, ac turpitudinis, potius quàm uirtutis, ac integritatis miniſtræ, ac pediſequæ turpiſſimæ ſunt, fomēta ignauiæ, malorum ſubſidia, libidinum, ac uoluptatum incendia, nocent probis, poſſidentur ab improbis, magnus in his cumulandis labor eſt, maximus in poſſidendis metus, ſummus quoque in amittendis dolor. Nam ſi diuitias, copias, facultates, atque pecuniæ affluentiam perſpicere uoluerimus, quid, obſecro, habent in ſe certi, quod non totum in fortunæ mutabilitate ſit poſitum? Mortalium animos explere nequeunt,

Ariſtophanes.

ſufficere nunquam poſſunt, ut præclarè Comicus Græcus omnium rerum ſacietatem eſſe, diuitiarum uerò nunquam ſatis cuiquam eſſe

Stoici.

dixerit. Commutabilia membra ſunt, ut Stoici tradunt, & fortunæ ludibria, quæ modò huc, modò illuc transferuntur, penſi omninò nihil habent. Illudq; in primis arguit humanarum rerum labem, ac noſtrorum temporum fœditatem, quod a Satyrico Poeta nō uerè, ſed per ſtomachum, atq; animi indignationem dicitur,

Iuuen. Satyra prima.

-Sanctiſſima diuitiarum
  Maieſtas-

& aliud rurſum,

Satyra. 3.

Quantum quiſque ſua nummorum ſeruat in arca,
Tantum habet & fidei -

Neque ſancti quicquam poſſunt habere diuitiæ, quæ illa quoque, quæ ſancta ſunt, labefactant ſæpiſſime, atq; corrumpunt.

Aene. 3.

-Quid non mortalia pectora cogis
Auri ſacra fames,-

dictum eſt à diuino Marone. Ad magna plerunque flagitia, ac nefaria ſcelera inuitant, cogunt, perpellunt diuitiæ. Quod quidem ex animo dolens elegantiſſimus elegiaci carminis author Proper. inquit.

Propertius.

Auro pulſa fides, auro uenalia iura,
  Aurum lex ſequitur, mox ſine lege pudor.

Fides uerò quam ſocietatem cum diuitijs, quod cum pecunia poteſt
habere

habere commertium? Fides, ut aſſerunt Stoici, iuſtitiæ eſſe fundamentum dignoſcitur, per quam humana conciliatio, ac ſocietas conſeruatur. Cum è contrario liqueat ab externarum rerũ poſſeßione bella, ſeditiones, diſcordias, inimicitias, odia, diſſenßiones conflari, quæ in primis hominum cœtus, atque concilia ad perniciem ſæpè, interitumq́ perducunt. Conuertamus nos igitur ad animi bona, quæ uerè bona ſunt, atque expetenda, quæ nos bonos faciunt, qualia ſunt bonarũ artium ſtudia, literarum diſciplinæ, quæ perpetuò durant, quæ hominem ſeparant à natura ferarum, quæ animos illuſtrant, excolunt, ornant, quæ beatos homines reddunt, quæ omni ætati conueniunt, quæ utramq́ fortunam iuuant, quæ mores confirmant, quæ domos, quæ familias, quæ reſpublicas, quæ principatus, quæ regna, quæ magiſtratus gubernant, ac tuentur, ut bene dixerit Plato Diuinus, Beatas reſpublicas, in quibus aut philoſophi regnant, aut reges philoſophantur. Amplexamini igitur iuuenes, amplexamini inquam bonarum artium ſtudia, atque ingenuas diſciplinas, dum molliora ſunt ingenia, & animi ad formandum faciles. Verſeturq́ in pectore illud Græcorũ prouerbium Αἰθίοψ γέρων τὰ γράμματα οὐ μανθάνει, idest Aethiops ſenex literas non addiſcit. Mementote quæſo iuuenes quod ſcribit Auerroes, qui non eſt, inquit, ſcientiæ inſtructus laudibus, tam homo non eſt, quàm quem artificis manus effinxerint. Indoctus homo, ideſt ſapientiæ inops, literarũ expers, uirtutum indigus, imperfectus quidam, & ut ita dicam, inchoatus homo eſt. Bene uſurpant Græci uetus illud adagiũ, ἄνθρωπος ἀγράμματος ξύλον ἄκαρπον ἐστι, ideſt homo illiteratus, infructuoſa eſt arbor. Itaque Ariſtoteles aliquãdo, interrogatus, quo docti ab indoctis differrent, ὅσῳ οἱ ζῶντες τῶν τεθνηκότων, quo inquit uiuẽtes à mortuis. Quo circa idem peripateticorum princeps dicere conſueuerat, τὴν μὲν ὅρασιν ἀπὸ τοῦ περιέχοντος ἀέρος λαμβάνειν τὸ φῶς, τὴν δὲ ψυχὴν ἀπὸ τῶν μαθημάτων, quod eſt, Aſpectum quidem à continenti aere lumen accipere, animum uerò à liberalibus diſciplinis: quandò rationalis animæ lumen cognitio eſt, ſine qua hominum uita cæcutiat in tenebris, neceſſe eſt. Sola hæc res eſt, quæ, ut idem naturæ ſecretarius ait, & ſecũdis in rebus ornamentum, & in aduerſis perfugium præſtat, ad ſenectu-

Sto. Iuſtitiæ fundamentũ fides.

Laus literarũ.

Plato de repub. lib. 5.

Prouerbium.

Auer. ἀπόφθεγμα.

Adagium.

Ariſt. ἀπόφθεγμα.

Aliud eiuſdem

Ariſtoteles.

tem, atque ingraueſcentem ætatem optimum uiaticum eſt. Sed ne à [illegible] inſtituti propoſito diſcedamus, ad id reuertendum eſt, unde digreſſi ſumus.

Parentum officiũ erga liberos

Quod ſi ætatis imbecillitate non eam animi prudentiam habebunt, ut id animaduertere queant, parentum erit officium ad id blandis uocibus teneras illorum aures aſſuefacere, & quibuſdam minis à uoluptatibus deterrere, ut quod ab infantia imbiberint deſyderium, cũ ætate ſimul accreſcat, & cum adulti uoluptatum ſermones audierint, quaſi adhuc paternæ uoces auribus inſonent, eos, ut uenena horreant, & deteſtentur. Sed ad parentum officium pergamus.

Non cædendos nimiũ liberos

Adhibendus eſt autem parentibus modus, ne minis, aut contumelijs nimis terreantur, ne'ue plagis eorum filij cædantur, qui quidem parentum error admodum inualuit, putantium minas, & uerbera ad optimam filiorum inſtitutionem magnum adiumentum afferre, cũ contrà tantus illis perſæpè incutiatur metus, ut nec facile ad maiorem ætatem prouectis auelli queat.

D. Ambroſius.

Scribẽs ad Siſinniũ D. Ambroſius, feciſti, inquit, quod boni parentes, ut filio citò ignoſceres, nã antequàm rogareris, non erat ignoſcere, ſed factum probare, deinde diutius ueniam differre, & tibi acerbum, & illi inutile.

Plynius Cæc.

Monens quoque Plynius Cæcilius ſeueriorem quendam patrem, ne filium ſuum durius, acerbiusq; tractaret. Cogita, inquit, & illum adoleſcentulum eſſe, & te fuiſſe, atq; in hoc, quod pater es, utere, ut memineris te hominẽ eſſe, & hominis patrem.

Axonem filiũ uerberando imprudenter occidiſſe.

Axonem equitem Romanũ, dum filium flagellaret, occidiſſe legimus, cuius tanti mali indignatione cum omnis populus, patres ſimul, & filij graphijs in foro confoderent, uix Auguſti Cæſaris, quamuis ſumma authoritas, liberauit. Quarè parẽtes ita caute, ita prudenter filios educant, ut nec tãquàm aſellos eos cædãt, nec aſſentationibus quibuſdã ineptiſſimis tanquam catellos, qui deliciarũ cauſa habentur, corrumpant, ſed media gradientes uia, eos nũc blande, nunc ſeuerè, ut cuiuſque rei, uel temporis ratio poſtulat, moneant.

Nõ adulandum liberis

Diſcant itaque parẽtes ſalubribus monitis filios educare, diſcant inquam à molliculis blanditijs, palpationibus, & aſſentationibus abſtinere, quandoquidem tam ualida eſt aſſentatorum peſtis, ut quæ illi uel dixerint, uel egerint, licere etiam ne cuncta arbitrantur.

Antiſthenis ἀπόφθεγμα.

Quod animaduertens Antiſthenes Athenienſis, ſatius eſſe diceba cum neceſſitas urgeret in coruos, quàm in aſſentatores incidere, quod illi

illi mortuos, hi uiuẽtes deuorẽt.

Cratis ἀπόφθεγμα.

Deſertos etiam aiebat Crates Thebanus, qui cum aſſentatoribus eſſent, non ſecus, ac uitulos, cum inter lupos ſunt, tam enim ab illis, quàm ab his utrobique inſidias parari.

Iſocratis præceptum.

Iſocrates itidem aſſerebat habendos odio adulatores, qui Demonicum monens, Μίσει τοὺς κολακεύοντας ὥσπερ τοὺς ἐξαπατῶντας, ἀμφότεροι γὰρ πιστευθέντες τοὺς πιστεύσαντας ἀδικοῦσι. Adulantes, inquit, auerſare perinde atque fallentes, utrique enim, cum eis fides habetur, iniuria afficiũt eos, qui ſibi crediderunt.

Diog. ἀπόφθεγμα.

Non abſurde eos Diogenes Cynicus belluas mitiores appellabat, cũ obtrectatores feras diceret.

D. Hierony.

Scribit D. Hieronymus, Adulatores, ut inimicos caue, quorum ſermones ſuper oleum molles, & ipſi ſunt iacula. Corrumpunt uictis laudibus animas leues, & male credulis mentibus blandum uulnus infigunt. Creuit hoc in noſtra ætate uitium, & in ultimo fine ſtetit, nec augeri poteſt. In hanc omnes nos ſcholam, ſtudiumq́ dedimus, ut officium putemus illudere quodq́ ipſi ab alijs libenter accipimus, id alijs, quaſi quoddam munus, offerimus, & ſpe recipiendæ laudis eos, a quibus laudari uolumus, ante laudamus. Sæpè adulantium reſiſtimus uerbis ad faciem, & in ſecreto mentis fauemus, maximumq́ fructum cœpiſſe nos ducimus, ſi uel fictis laudibus prædicamur. Nec cogitamus quid ipſi ſumus, ſed quid alijs eſſe uidemur. Vnde eò producta res eſt, ut neglecta ueritate meriti, de ſola opinione curemus, qui teſtimoniũ uitæ noſtræ non à cõſcientia noſtra, ſed à fama petimus. Beata mens eſt, quæ perfectè hoc uitiũ uicit, nec adulatur aliquãdò, nec adulãti credit, quæ nec decipit alterum, nec ipſa decipitur.

Aſſuefaciendos ad laboris tolerantiã liberos.

Iſo. præceptũ.

Attendãt præterea parẽtes ipſi filios ſenſim ad laboris tolerãtiã educare, ut uoluptates cõtemnãt. Sapiẽter Iſocrates monebat, γύμναζε σεαυτὸν πόνοις ἑκουσίοις, ὅπως ἂν δύνῃ καὶ τοὺς ἀκουσίους ὑπομένειν. Exerce ſpõtaneis te ipſum laboribus, ut adactos quoq́ perferre queas. Et rurſum, πειρῶ τῷ μὲν σώματι εἶναι φιλόπονος, τῇ δὲ ψυχῇ φιλόσοφος, ἵνα τῷ μὲν ἐπιτελεῖν δύνῃ τὰ δόξαντα, τῷ δὲ προορᾶν ἐπίστῃ τὰ συμφέροντα. Operã da, ut ſis corpore laborũ patiẽs, animo ſapiẽtiæ appetens, ut illo perficere poſſis decreta, hoc decernere faciẽda.

Diogenis mos ad laboris tolerantiam.

Quare Diogenes ultro æſtate in feruida arena ſe uolutabat, hyeme uerò ſtatuas niue perfuſas complectebatur, omni parte ſe ipſum ad laboris tolerantiam exercens.

Zenonis pacientia.

Zeno quoque Stoicorum facile princeps aliud laboris, & pacientiæ exemplar, adeò laboribus aſſuetus fuit, quo longe pluris ille, quàm omnes delicias faciebat, ut ab omnibus diſcerneretur, neque ſæua hyeme, aut gelido imbre, neque torrido ſole, aut dira ui morbi domari unquā potuiſſet, non rapi his, quæ uulgo placent, ſed ſtudijs altis, quibus ſolis nocte, dieq; inuigilaret.

Cleanthes φιλόπονος.

Cleanthes Zenonis diſcipulus adeò ſupra omneis laboris patiens fuit, adeò labore delectabatur, ut Lacone quodam affirmante laborem eſſe bonum, proſiliens in eius commendationem, geſtiensq; illud diceret, αἵματος εἰς ἀγαθοῖο φίλον τέκος. Sanguine præclaro es dulcis gnate.

Homerus ἰλιάδος. δ.

Cato. tolerantia.

Legimus Catonem cognomento Vticenſem, ita corpus laboribus aſſueſeciſſe, ut calores ſponte toleraret, & niuem detecto capite iterq; conficeret ſine uehiculo, cum amici, qui unà iter faciebant, equis ueherentur, ipſe cum illis loqueretur pedibus uadens.

Iſo preceptū

Contra uerò pueri proſequantur magna uerecundia, & amore parentes ſuos τὸν μὲν θεὸν φοβοῦ, τοὺς δὲ γονεῖς τίμα, τοὺς δὲ φίλους αἰσχύνου. Deum time inquit Iſocrates, parentes honora, amicos reuerere, legibus obedi, uoluptates ſectare gloriæ iunctas, oblectatione enim cum honeſtate nihil melius, illa nihil eſt peius.

Deute. cap. 5.

Eccleſ. 23.

Honora inquit diuina ſcriptura patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliuiſcaris, & retribue illis, quomodo & illi tibi. Et alio loco, Memento patris, & matris tuæ inquit, & aſſiduitate tua infatuatus improperium patiaris, & maluiſſes non naſci, & diem natiuitatis tuæ maledicas.

Iſo preceptum

Scribit Iſocrates, τοιοῦτος γίνου περὶ τοὺς γονεῖς, οἵους ἂν εὔξαιο περὶ σεαυτὸν γενέσθαι τοὺς σεαυτοῦ παῖδας. Talem te exhibeas erga parentes, quales exhibere ſe tibi uoles ex te progenitos.

Reg. ij cap. 18.

Abſalonem propter improbitatē, & rebellionem in patrem omnibus conatibus penitus fruſtratum, peſſima morte conſumptum ſacra narrat hiſtoria.

Nero matrem occidit.

Nerone, qui matrem occidit, nemo crudelior fuit.

Liuius deca. 3.
Val. max. lib. 5 cap. 4.

Contra uerò Scipio ſuperior miris effertur laudibus, maximis celebratur præconijs, quod ab hoſte patrem eripuit eo bellorum conflictu, quo Hannibal apud Ticinum Romanos profligauit ſeſe ultrò magno, ac intrepido animo pro patris ſalute periculis obijciens. Coriolani pietatem erga matrem Veturiam uulgus decantat.

Q. Sertorij pietas.

Q. Sertorius audita morte matris, quam unicè amabat,

paulum

D. Hierony.

Exodi cap. 20.

paulum abſuit, quin mœrore interierit, quod, ſi abſolutius quid præſtare erga parentes ſuos debeant, liberi quærant, D. Hieronymum docentem pariter, ac monentem diligenter ex me audiant. Parentum, inquit ille, meritis ſubiugans filios omnipotens Deus, ſeruiendi legẽ in officijs poſteris dedit, ut hoc diuino cogantur facere imperio, quod debuit pietas ſuadere, dicente illo in libro Exodi, in quo ita ſcriptum eſt. Honora patrem tuum, & matrem tuam, ſicut præcepit tibi dominus, ut bene ſit tibi, & ſis longæ uitæ ſuper terram, quam dominus deus tuus dabit tibi. Audite filij ſalutiferam iuſſionem, & præcepta legis, affectu debiti amoris implete. Seruite patribus futuri patres, & matres ueſtras tenere diligite pietate, ut & ueſtræ coniuges mereantur matrum nomine nuncupari. Nemo patrem aſperis uerbis lædat, non fiat amara dulcedo. Hoc ſit inter parentes, & filios, quod, iubente domino, natura continuit. Affectum ſonet quicquid linguæ dixerint liberorum. Inter charas, coniunctasq; perſonas pietatis iura ſeruentur. Hoc filiorum ora loquantur, quod parẽtes delectet audire. Præbeatur patribus amoris mixta formido, qui primi nobis ſunt cauſa naſcendi. Exhibete patribus filij, quod uos poteſtas paterni nominis cogit, quæ adeò eſt eorum meritis attributa, ut ipſa de nobis exigat, quod natura iubere non potuit. Matribus quoque impendite debitam reuerentiam, quæ nobis uteri ſeruientes, pondus ueſtri corporis tolerant, atque ignotam portantes infantiam, famulatũ quendam exhibent naſcituris, illo tempore non ſibi tãtum mater eſurit, nec acceptos ſola digerit cibos. Materno uictu alitur, & ille qui latet, eiuſq; membra alterius comeſtione paſcuntur, ut homo futurus, alienis morſibus ſaturetur. Quid ipſa memorem nutrimenta, & teneræ infantiæ dulces iniurias, quas nutricis affectus de ſuis paruulis ſumit? Quid cibos in matre confectos? qui femineis manantes ex mẽbris, lacteum ſoluuntur in ſuccum, & fauces inualidas liquido ſapore perfundunt. Cogente natura ſumunt infantes de matre quod bibant, & dente non nato, hoc ſibi currentibus labris eliciunt, quod nõ ſit neceſſe mordere. Seruiunt materna poſteris pectora, ſeruiũt ipſis incunabulis manus, & terga membris deuota lactentium gratos artus accipiunt. Optat mater paruulum creſcere, optat citò uidere maio-

Effectio obediē tiæ in filijs.

Prouer.20.

Exo.21.
Leuit.20.

rem, cumq; numeris iuuenū miſcere feſtinat, nūquā ſibi forſitan ſeruiturum. His tot, tantisq; factis, parentibus tota debet alacritate ſeruiri. Reddatur naturæ debitum, reddatur & poſteris quod debetur. Exolue fili quod debes, & officia debita qualicunque exhibe famulatu, quia parentibus nemo poteſt reddere quod debetur. Humilitas, talibus oblata perſonis, uiuendi tempus extendit, & morte dilata, multum noſtram prorogat uitam, uicemq; facientibus reddens, officia noſtra domino iubente commendat, qui in tantum nomen parentū diligit, ut ſe ipſum patrem iuſſerit dici. Irreuerens autem filius, quid de domino ipſo mereatur, Solomonis dicta teſtantur. Contumelijs afficiens patrem, & contemnēs ſenectam matris, confundetur, & in opprobrijs erit. Filius derelinquens cuſtodire diſciplinā patris, meditabitur ſermones malitiæ. Maledicentis patrem, & matrem extinguetur lumen, & pupillæ oculorum eius uidebunt tenebras. Audi fili patrem, qui te genuit, nec contempſeris, quia ſenuit mater tua. Pereat matri lingua, quam genuit, & matrem ſuam nemo crudeli uerbo percutiat. Sic te rapiat fili iuuenilis ætatis authoritas, ut nos[illegible]ris unde ſis natus. Memento ſcripturæ ſententiæ, ubi ſpiritu ſancto loquente dictum eſt. Qui maledixerit patri, aut matri, morte moriatur. Memento ergo parentū eſſe, quod talis es, quorum manibus crementa ſumpſiſti. Fauces tuæ necdum lacteum perdiderūt ſaporem, quem tibi pia mater infundens, linguam iſtam pauit potu corporis. Impende debitum patri, matriq; ſeruitium, qui nunquā tuos uagitus horrentes, totū in te lambebant oculis corpus. Sit tibi grata ſalus ipſorum, quibus charior eſt uita tua, quam propria. Redde amoris uicem colendæ pietatis, parentū facta cunabulis tuis commoda, officijs proprijs exolue. Parentes enim ideo debēt habere dulciores, quia per alios reparari non poſſunt, ut cū eos lex naturæ ſubtraxerit, nec patrem tibi alterum poteris inuenire, nec matrem. Mutato coniugio nec uitricus pater eſt, nec nouerca poteſt nomen matris implere. Nullus igitur filiorum authorem lucis ſuæ cedat iniurijs. Nemo parentibus optet aduerſa, qui liberos ſuæ ſaluti anteponunt. Intolerabile nefas eſt, ex illo ore proteruū audire ſermonem, aut illis pulſari manibus, quas amor diligit. Oculorum ueſtrorū ti-

mete

mere ſententiam, quam dominus promiſit ingratis. Meretur enim cæcitatis ſuæ ſubire ſupplicium, qui parentum uultus uel toruo uiſu deſpexerit, & elatis oculis læſerit pietatem. Si quicquam ſapitis filij, eo animo uidere uenerabiles facies, quæ nos ipſæ conſpiciunt, & eorum labris dulcibus oſculis inhærere, quia eorum oſcula adhuc habetis in membris. Senibus ſeruire perfacile eſt, quos nemo putat, nemo nutrit ſucco corporis ſui. Foueatur itaque parentum ſenectus, & factis eorum uiciſsitudo reddatur. Habet enim quandam ſenectus infantiam. Videant liberi ueſtri quid faciant, uobis uicem ſimilem reddituri. Imitamini filium Maccabæum, qui matri mortem ſuadenti obſeruiuit, & durum imperium gratanter aggreſſus eſt, ne offenderet genitricem. Maluit fratrum ſociari funeribus, quam uoluntati matris obſiſtere. Ita enim matris ſuadentis uolũtas perfecta eſt, ut deo filium faceret martyrẽ, & fratrum coronis comparticipem. Denique obſequiũ ſuum melius morte probans, ſuaſionem ſermonis matris impleuit, & lucem iſtam moriendo contemnens, conſors martyrum factus eſt, ut illa germanitas æterno collegio firmaretur. Ecce quid prudens animus matri ſubiectus, deuotus filius obediendo promotus eſt, qui nolens maternam aliquo modo lædere pietatem, perpetuam uitam paßione ſuſcepit, qui dominum confitendo, mereretur cum fratribus à domino coram angelis coronari. Hæc Hieronymus in tractatu de honorandis parentibus. Sed reliqua nos proſequamur. Proſequantur etiam pueri maiores natu honore, ac obſeruantia, nec maiores tantum, ſed æquales etiam, ac illos quidem dimiſſo uultu, & uerecunde, hos autem manſuete, ac leniter ubi contigerit, alloquantur, erga omneis ſemper ingenuum, ac liberalem quendam pudorem præſeferentes, quo nihil magis eam ætatem exornat, & omnibus commendabilem, atque amabilem reddit. In primis autem Magiſtratibus honorẽ impendant, quibus quantũ deferendũ ſit, utpotè totius reipublicæ perſonã, ac dignitatẽ referẽtibus C. Quadrigarius docet, qui in annalibus refert, Factis Cõſulib. Sẽpronio Graccho Q. Fabio Max. eius filio, qui priore anno fuerat Cõſul, ipſi conſuli patrẽ procõſulem obuiam equo ueniſſe, qui cũ non deſcẽderet, quod pater eſſet, ubi iuxta uenit, tum Conſulem lictori ſignum dediſſe, ut deſcendere illum

Macca. lib. 2 cap. 7

Officiũ puerorum erga maiores natu.

Pudor adoleſcẽtiæ decus.

Officiũ erga magiſtratus.

Gellius lib. 2. cap. 2.

Officium erga ſenes.
Bias.
Cice. de ſenectute.
D Ambroſius in eſſ.

iuberet, paruiſſe'q; Fabium, & filium collaudaſſe, quia Populi Romani dignitatem retineret. Senes itidem pueri ament, colant, uereantur, quod Bias admonuit, cum diceret, Non exprobrandam ſenectutem, ad quam omnes peruenire cupimus. Senectutem honora, teq; ipſum obſerua dicebat Socrates. Eſt autem cum omnis ſenectus honoranda, tum uerò ea, quæ adoleſcentiæ fundamentis eſt conſtituta, cuius, ut Cato apud Tullium loquitur, non anni, non rugæ repẽtè authoritatem afferre poſſunt, ſed honeſtè acta ſuperior ætas, fructus authoritatis præbeat extremos. Et ut ſcribit D. Ambroſius, ea uenerabilis eſt ſenectus, quæ nõ canis, ſed meritis albeſcit. Eſt ea uenerãda canicies, quæ canicies eſt animæ, in canis cogitationibus, & operibus effulgens. Eſt uerè ætas ſenectutis, quæ eſt uita immaculata, quæ nõ diebus, aut menſibus, ſed ſeculis propagatur, cuius ſine fine eſt diuturnitas, ſine debilitate longæuitas, quò enim diuturnior, eò fortior, & quò diutius eam uitam uixerit, in uirum perfectum excreſcit. Hæc ille.

Quales præceptores eſſe oporteat.
Cicero.
Timotheus Muſicus.
Horat. lib 1. Epiſtola ij.

Quod ſiquorũ tamen moroſitas aliqua eſt ſenum, morum illud uitiũ eſt, & ſenectutis tamen reſpectu tolerandum. Sed iam ad literariam rem ueniamus, & primum quibus pueri tradendi ſint præceptoribus, uideamus. In primis autem illud mirum in modum cauendum, ne rudibus, ac indoctis ab initio præceptoribus tradantur pueri erudiendi, à quibus illud Ciceronis conſequitur, ut dimidio ſtultiores redeãt, quàm acceſſerint. Vt tempus taceam, quod amittunt, efficitur profectò illud Timothei muſici, ut poſtea duplex ſuſcipiendus ſit labor, alter, quo ea, quæ didicerint, dediſcant, obliuioniq; tradant, quod ſanè difficillimum eſt, iuxta Horatij ſententiam,

Quo ſemel eſt imbuta, recens ſeruabit odorem
Teſta diu.

Omnibus in artibus præceptorẽ opt. eligẽdũ.

Alter, ut ad meliores præceptiones euehãtur, quod etiã eò tardius fit, quod in perceptis ante erroribus obliterandis neceſſe eſt operã, tẽpuſq; conſumere. In omnibus enim artibus, ut aſſerũt philoſophi, optimus præceptor eſt eligendus, Nam quò fuerit eruditior, eò faciliorem, & clariorem doctrinam pueris miniſtrabit. Minores autem, & gregarij præceptores, ut docet Quintilianus, minus docẽt, & peius. Quò enim quiſque obſcurior, eò erit deterior. Tradendus igitur eſt puer optimo cuique præceptori. Nam apud eum discipuli quoque melius discent, quod non sit inutile imitari, aut siquid errauerint, statim corrigentur: at mediocris ille Magistellus fortasse uitiosa probabit, & placere audientibus suo iudicio coget. Id autem facile prouidere parentes poterunt, si pecuniæ in ea re adeò non pepercerint. Neque enim docti desunt, modò auaritia eis locũ non negarit. Quare parentes etiam, atque etiam monuerim, ut quicquid erudiendis filijs necesse fuerit, largæ manu impendant, nec tanti pecunias commodis eorum nunc estiment profecturas, quasi uiolenter ab eis rapiantur. Prouideantque, ut præmia laboris donentur præceptoribus quàm amplissima. Aristippus cũ à quodã, eius filium erudituros quingentas drachmas postulasset, atque ille diceret tanti se mancipiũ emere posse, πρίω, ἔφη, καὶ ἕξεις δύο. Eme, inquit, & habebis duo. Demosthenes, quem tradũt, cũ relictus à patre diuite esset septem annorum, tutorum male administrantiũ causa non tam in patrimonio, quàm in literis, quibus negligẽter imbutus fuit, quòd præceptoribus salaria nõ persoluerentur, magnam iacturam fecisse, exemplo sit. Quod si per facultatum tenuitatem præstare non poterunt, uidendum ipsis erit, ut illos obsequijs quàm plurimis, & officijs demereantur, præceptorumq; uoluntatem sibi hoc artificio concilient, quibus illi rebus deuincti, tanquàm pecunijs, ac magnis stipendijs prouocati, non solũ ad docẽdos, sed amandos etiam (quod maximam uim ad docendum habet) eorũ liberos adducantur. Sed nunc ad puerorũ officiũ transeamus. In præceptore autem colendo paternam sibi constituant pueri sanctitatem. Nam si eum cõtempserint, eius quoque præceptionem contemnant, necesse est. Neque enim existimandũ est maiores illos temerè præceptorem sancti uoluisse parentis esse loco, sed ut ille maiore cũ diligentia, beneuolẽtiaq; instrueret, doceret, erudiret. Ipsi autẽ uenerabũdi eius dicta pietate quadam crederẽt obseruenda. Quapropter ea in re Alexandri magni exemplũ imitabũtur, qui nõ minus se Aristoteli, quàm Philippo patri debere prædicabat, nimirũ quòd ab hoc esse tantũ, ab illo & bene esse acceperat. Conuenit adolescẽti studioso, ut inquit D Augustinus, qui uiuere instituerit, quærere doctorem sibi, & magistrũ, cuius authoritas aperiat ipsi ianuã sciendi necessariã, magna,

Aristippi ἀπόφθεγμα.

Quæ rõ ineũda pauperibus, & tenuioribus, ut eorũ filij doceantur.

Officiũ puerorum in præceptorem.

Alexandri gratitudo erga præceptorem eius Arist.

A' parẽtib esse, à præceptorib. bene eẽ hẽmus.

& occulta, quam ianuam quiſque ingreſſus, ſine ulla dubitatione uitæ optima præcepta ſectatur, per quæ cũ docilis factus fuerit, tum demum diſcet, & quanta ratione prædicta ſint ea ipſa, quæ ſecutus eſt ante rationem, & quid ſit ipſa ratio, quam poſt ætatis cunabula firmus, & idoneus iam aſſequitur, atque comprehendit. Qui uerò præceptores ſuos coluerint, ad magnam literarum gratiam perueniſſe, contraq; qui contempſerint, ignauos, ſegnes, molles, turpiſſimosq; ſæpius extitiſſe manifeſtũ eſt. Hinc Nero, & Traianus, ambo Cæſares noti, quorũ alter, quem propter nimia ſcelera, ac flagitia omnes accuſant, Senecam præceptorem interemit, alter uerò, qui propter excellentem uirtutem ab omnibus cõmendatur, Plutarchum magiſtrum ſuum ſanctiſſime fouit, coluit, ueneratus eſt. Erit igitur, ut diximus, puerorũ officium, poſtquàm præceptorem nacti fuerint idoneũ, eum amare, colere, uereri, & habere beneuolum, ipſumq; quàm ſæpiſſime interrogare, ut ab eo inſtruantur, non autem calumnientur, & per aliquam cauillationem, aut fallaciam intercipiant. Nec ſuperbiant diſcipuli, ſi eis aliquando contigerit aliquid ſcire præceptori ignotum. Omnia intelligere, inquit Seneca, & omnium habere memoriam, diuinitatis eſt potius, quàm humanitatis. Illud etiam hic obiter pueros monuerim, ut tam in literis, quàm in moribus addiſcendis mentiendi ſtudio abſtineãt, nihil eſt enim ab homine libero, quàm mẽtiri, magis alienũ. quocircà Solon lata lege Athenienſibus mendaciũ interdixit. Apud Perſas quoq; mẽtiri erat criminoſiſſimũ, quorũ filij inſtruebãtur tribus rebus, equitare, arcu ſagittas excutere, & uera loqui, Xenophon, & Herodotus ſunt authores. Eſt enim, inquit Lactãtius, nefas, eum, qui ueritati ſtudet, in aliqua re eſſe fallacẽ, atq; ab ipſa, quam ſequitur, ueritate diſcedere. In hac iuſtitiæ, uirtutũq; omniũ uia, nullus mendacio locus. Nunquã enim eſt mentiendũ, quia mendacium ſemper, aut fallit, aut nocet. Mẽtiri aliquando ſapienti cõceſſum eſt, & medicis, alijs uerò minime, aſſerebat Plato. Cæterum rurſus ad præceptorẽ accedamus. Studeat igitur præceptor ipſe, ut quæ doceri oporteat, doceat libẽter, interrogatus reſpondeat, & humaniter audiat: reſpõdendo dubitationes de pectore quærẽtis omninò euellat. Sit aſſiduus, nõ parcat labori in erudiendis pueris, moneat ſæpe,

exhortetur

Seneca Neronis præceptor ab eo necatus.

Plutarchus à Traiano diſcipulo honoratus

Quomodo utẽdũ præceptore pueris.

Seneca.

Quandoq; bonus dormitat Homerus.

Solon leges Athenienſib. poſt draconem dedit.

Perſarũ filij quibus primum ſtudijs uacent.

Plato.

Rõ præceptoris ad docẽdũ.

exhortetur ſæpius, obiurget ſæpiſſime, ſed non contumelioſe: diſſimulet interdũ, ſed cautius: laudet, ſed non profuſius: blandiatur quoque, ſed grauius: remittat, ſed non licentius: ſit ſeuerus cum iocũditate: iocũdus cũ ſeueritate: iraſcatur, ſed modice. Multa de honeſtate, multa de moribus, multa de uitæ integritate loquatur. Imitantur enim facillime pueri mores, quos in maioribus ſuis conſpiciũt. Fuit Catoni pædagogus Sarpedon, homo comis, atq; urbanus, & qui uerba magis, quàm uerbera in promptu haberet: quod illi admodum ad literarum, morumq; rationem profuit. Parebat ei Cato, faciebatq; omnia illius iuſſu, ſingulorũ cauſas, rationesq; ab eo flagitans, ac tanquàm diuinum quoddam oraculum eum obſeruabat. Hieronymus in Epiſtola ad Lætam de inſtitutione filiæ monet, ne diſcamus in tenero, quod nobis poſtea dediſcendũ eſt. Gracchorũ eloquẽtiæ multũ ab infantia ſermo matris contuliſſe dicitur. Hortẽſij oratio inter paternos ſinus coaluit. Difficulter eraditur, quod rudes animi perbiberunt. Lanarum conchylia quis in priſtinũ candorẽ reuocet? Recens teſta, diu & ſaporẽ retinet, & odorẽ, quo primũ imbuta eſt. Et ſubdit: Græca narrat hiſtoria, Alexandrũ potentiſſimũ regem, orbisq; dominatorẽ, & moribus, & in inceſſu Leonidis pædagogi ſui non potuiſſe carere uitijs, quibus adhuc paruulus fuit infectus. Procliuis eſt enim malorum æmulatio, & quorũ uirtutes aſſequi nequeas, citò imiteris uitia. Hæc ille. Philippus Alexãdri pater cũ natũ illũ ſibi audiſſet, ad Ariſtotelẽ hãc ſcripſit Epiſtolã, ut refert Aulus Gellius, Φίλιππος Ἀριστοτέλει χαίρειν. Ἴσθι μοι γεγονότα υἱόν. πολλὴν οὖν τοῖς θεοῖς χάριν ἔχω, οὐχ οὕτως ἐπὶ τῇ γενέσει τοῦ παιδὸς, ὡς ἐπὶ τῷ κατὰ τὴν σὴν ἡλικίαν αὐτὸν γεγονέναι. ἐλπίζω γὰρ αὐτὸν ὑπὸ σοῦ ἐκτραφέντα, καὶ παιδευθέντα ἄξιον ἔσεσθαι καὶ ἡμῶν, καὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαδοχῆς. Quã, quã cõſecraneus meus Lebetius, in literis, & latinis, & græcis apprimè eruditus, & mihi maxima amicitia cõiũctus, elegantius, quàm apud Aulũ habetur, nuper latinã reddidit, hic, ut ab eo uerſa eſt, ſubijcere libuit.

Sarpedõ Pædagogus Catonis

D. Hieronymus

Alexãder uitia Pædagogi ſui hauſit.

Gellius lib. ix. cap. 3.

Iacobus Lebetius Ferrarien.

Philippus Ariſtoteli S. D.

FILIVM mihi natum ſcito, quare magnam dijs immortalibus habeo gratiam, non tam quod puer natus ſit, quàm quod ætate tua eum naſci contigerit: Futurum enim ſpero, ut per te

Athenodorus docuit. C. Auguſtum.

Libellus Plutarchi de lib. educandis.

eductus, atque edoctus, & nobis, & imperij ſucceſſione non indignus exiſtat. Nouerat ille rex inclytus, amãtiſſimus pater, regni, ac principatus ipſius firmitatẽ eruditiſſimorũ hominum doctrina, ac ſapientum uirorũ moribus, ac præceptis ſtabiliri, nec ullis fortunæ caſibus labefactari poſſe. Cæſar Auguſtus Athenodoro claro ut primus philoſopho, & familiari, & magiſtro uſus eſt: Itaque ſapientũ conſilijs, atque inſtitutis fretus, ſummæ potitus eſt rerum omniũ. Scribit Plutarchus in eo libello, cui titulus eſt de liberis educandis, qui præceptores filijs ſint inquirendi, Maximũ inquit omnium, longeq; maximum dicturus accedo, inquirendi ſunt præceptores filijs, quorũ uita nullis obnoxia ſit criminibus, irreprehẽſi mores, & perſpicuũ honeſtatis experimentum. Iam uero præceptoris nimia ſæuitia ſapientibus improbatur, & maximo illi uitio datur. Quare ſatius eſt, eos eſſe compoſiti, & quieti animi, non in iracũdiam, non in furorem, non in dementiam, ut quidam ſolent, prolabi, neq; ad diſcipulorũ uitia uſqueadeò indurari, ut in eo, quòd ea corrigere, ac tollere uidentur, ipſi maioribus obnoxij uitijs, ac magis quam illi correctione egere perſpiciãtur. Ita tamen manſuetiores erũt præceptores erga diſcipulos, ut non tamẽ illis uitæ licentia relaxetur, unde & contemptus oriri, & naturæ ſiquid foret egregiæ, facile corrũpi poſſet. Proficiẽt magis pueri, præſertim qui mãſueti fuerint ingenij, ſi ſeuerior, auſteriorq; ab eis diſciplina remoueatur, ſi eorum errata ſæpius diſſimulentur, aut ſi dulciter emendentur, ſi placido uultu corripiantur, ſi uerberibus grauiter, & acriter non cedantur. Habet tum ea res ſeruile quiddam, & generoſus ſæpenumero animus ita indignatur, ut plagarũ cauſa iam tũ literas oderit, cum nec guſtare cœperit. Adde quod metu uerberũ propoſitas ſibi orationes, quæ græco uocabulo θέματα appellare conſueuimus, non ingenio ſuo componũt, ſed ab alijs occultè compoſitas offerũt, quod quidem capitale, & pernicioſiſſimũ eſt, nam utrũque uehementer fallit, & præceptorem, qui ſpem falſam præſumit, & diſcipulũ, qui non intelligit, quod à ſe factũ mentitur. Honeſtius igitur erat, & utilius, uel blanditijs agere, uel interdum ipſo uerborũ terrore, ita ut plagæ ſtatim ſubſecuturæ uideãtur. Si uero paulò adulti fuerint, ut honoris cupiditate excitari poſſint,

Caſtigatio pueris utilior, q̃ plagæ.

tunc admonendi erunt, quanto dedecori id futurũ ſit, ſi operam luſerint, ſi reliquis ignauiores, tardioreſue apparuerint, ut magis eos neſcire quam diſcere pudeat. Placet etiam, ut pueris aliquis ad diſciplinã ſocius adiũgatur, cuius æmulatione quibuſdã quaſi igniculis incendãtur. Eſt enim nobilibus animis quædam inſita generoſa inuidia, ut in eodem ſtudij genere uerſantibus ſe poſtponi, & quaſi hebetiores relinqui erubeſcant. Ex quo ſequitur, ut certatim æmulantes, alter alterum reddant alacriores. Prudentis diſcipuli conſtantia, ut inquit Boetius, ſemper aliquo gaudeat conſorte ſpeciali, cui propriam poſſit detegere conſcientiam, quippe nubila exiſtente fortuna, eum foueat diligenter, et ſubueniat, morboq; urgente ſedulum ſe præbeat, optimæ ualetudinis tempore mutuo libellorũ congreſſu uiciſſim gaudebunt, & iocis quibuſdam plurimum alter alteri cõferret. Studeãt præceptores quibuſdã laudibus diſcipulos alere, Nemo eſt, quin gloriæ amore, & laudis dulcedine capiatur, quod eloquentiæ pater Cicero ait, Honos alit artes, omneſq; incenduntur ad ſtudia gloria. Hinc Ennius Rudianus.

Adiũgẽdũ pue-
ris un ſtudijs ſo-
cium.

Boetius.

Omnes laudari
gaudent.

Omnes mortales ſe ſe laudarier optant.

Difficile eſt, inquit Chryſoſtomus, neque fieri poteſt, ut proprijs quiſque laudibus non lætetur. Quare Themiſtocles cum more græciæ canere fidibus in epulis iuſſus recuſaſſet, habituſq; proinde indoctior, rogaretur, quid ergo te audire delectat? reſpondit, meas laudes. Neque uero id probamus, ut ſub eodem præceptore magnus puerorum numerus prima ſimul elementa doceatur. Ita eſt enim requirenda præceptorum eruditio, ut diſcipulorum tamen nimia multitudo fugienda ſit. Nam multitudinem docendi difficultas, difficultatem negligentia, negligentiam deſpectio, atque hæc cuncta omnis demũ & temporis, & artis ſequitur perditio. Dum enim omnibus ſe impertit, omnibuſq; cupit ſatisfacere præceptor, nemini aut integram, aut magnam impendit curam, & ſicut nemo indoctus, ita nemo bene doctus inde reuertitur. Hoc autem de ijs præcipimus, qui prima literarum fundamenta perdiſcunt, nam in paulo progreſſis, qui iam poëtas, hiſtoricos, & oratores audire poſſunt, id minime neceſſarium, Nã quo maior erit turba, eò diligentius præceptor ipſe legere conabitur,

Cic. Tuſculanarum prima.

Themiſt. reſponſum.

Præceptori nimia diſcipulorũ multitudo fugienda.

De Ponto lib. 4 ad Seuerum.

quia Ouidio teſte

Excitat auditor ſtudium, laudataq; uirtus
Creſcit, & immenſum gloria calcar habet.

Sæpius mutare pueris præceptores inutile.

Ordo docendi.

Erit præterea cauendum, ne mutatis ſæpius præceptoribus, diuerſas ad ſcholas mittantur erudiendi, Nam non minus ingenita, quam plãtaria, ubi multoties transferũtur, lædi, atque pati contigit detrimentum ſed ad docendi ordinem tranſeamus. In erudiendis pueris hunc ordinem ſeruari oportebit, ut literas, & uerba aperte quidem, & expedite, non tamen expreſſe nimis pronũciare conſueſcant Nam ſicut obſcura eſt intra dentes murmuratio, & uerborũ conculcatio, ita iniucunda, & faſtidioſa uehemens tum literarum expreſſio, tum in uerbis quaſi ſyllabarum dilatatio Deinde Grãmaticen omnis ex parte perfecte docendi ſunt, ut enim in ædificijs niſi ualida iacta ſint fundamẽta, quicquid ſupra conſtruas, corruat neceſſe eſt, ita & in ſtudiorũ ratione niſi principia optime calleant, quo magis progrediuntur, eo magis imbecillitatem ſuam ſentiunt, per eam nanque omnium liberalium ſtudiorũ redditur iocunda poſſeſſio, Vnde M. Cicero, ut author eſt Quintilianus, artis grammaticæ diligentiſſimus fuit & in filio, ut eſt uidere in epiſtolis, recte loquendi aſper quoq; exactor eſt. Sed ad Grammaticæ partes aggrediamur. Grammaticæ autẽ duæ ſunt partes, quarũ alteram μεθοδικὴν, quæ breues omnium orationis partium formulas compendijs declarat, alteram ἱστορικὴν, quæ hiſtorias, & res geſtas pertractat, appellant. Eas igitur formulas multis quidem ex libris, qui extant, capeſſere licebit, ſed illud noſtrum compendium, quod nuper edidimus, ad id non parum adiuuabit, Vbi ſicut nihil eſt ſuperfluum, ita omnia facile reperiuntur, quæ ad orationem recte ſtruendam conducere uideantur Sed illud a magiſtro obſeruari uolumus, ut quas proponit pueris, earum regularũ declinationes, eas tum ſcribant, tum abſque ſcriptura componãt. Si enim ſcripſerint tãtum, euenit plerunque, ut rogati nihil ex tempore ſciant reſpondere, utpotè ſoliti in omnibus partibus multũ, diuq; meditari. Contra uerò ſi memoriter tantum reſpondere didicerint, ſæpenumero quibus inter ſe literis ſyllabæ cõnectuntur, ignorant. Quòd ſi ad utrunq;, ut diximus, aſſuefacti fuerint, expeditam conſequentur, & in loquen-

Tria pueris neceſſaria.

do, &

le, & in ſcribendo promptitudinem. Scribit Plutarchus, atq; Laertius, Ariſtotelē dixiſſe pueris tria eſſe neceſſaria φύσιν, μάθησιν, ἄσκησιν, nempe naturam, diſciplinam, & exercitationē, quorū quodlibet per ſe, niſi & cætera adiūcta fuerint, perfectionem nullam habere poteſt. Naturā in omni re potentiſſimam eſſe conſtat, ſicut autē nōnulli ſunt, qui tanto ingenij acumine præſtant, ut ſi diligens ijs diſciplina accedat, excellentes euadant uiri, ita ſine exercitatione hæc omnia non aliter deficere uidentur, ac nauis inſtructa ſine nauigatione, & egregio, peritoq; gubernatore. Pueri igitur nō poſtponāt exercitationem, ſine qua Diogenes nihil dicebat in uita omnimò perfici, atque eam omnia exuperare poſſe. Quapropter præceptores moneant, & aſſuefaciant diſcipulos ſemper aliquid ſcribere modò proſaicam orationem, modò carmina. Miſcenda eſt enim utriſque exercitatio, nam eſt proſaicæ orationis quidā numerus, ac modulatio, quæ magis auribus iudicatur, quàm uerbis explicari queat quamq; qui carmina conficiendi doctus extiterit, facilius dubio procul cōſequetur. Sed memoriam proſequamur. Exercenda erit Memoria, quæ ſanctiſſima eſt humanæ uitæ interpres, cuſtos diſciplinarum, precioſiſſimus naturæ theſaurus, ut non ab re à poetis etiam Muſarum mater fuerit appellata. Tradunt Diogenem Xeniadæ filios, quorū eruditor fuit, aſſuefeciſſe, ut ſcriptorum, & poetarum dicta plura, quæ in promptu eſſent, memoria tenerent. Quare cuidam adoleſcenti, cum perdidiſſet cōmentariolū, rectè Antiſthenes Athenienſis dixiſſe fertur, ἔδει γὰρ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτὰ, καὶ μὴ ἐν τοῖς χάρταις γράφειν. Oportebat illa animo magis, quam chartis inſcribere. Optimum uerò omnium eſſe iudicabatur, quod etiam à Catone obſeruatum fuit, ſi quæcunque interdiu uiſa, lectaquè fuerint, ſub noctem animo accuratiſſime repetantur, diurnìque omnis ſtudij tacita ſecum, & diligens ratio exigatur. Sed ad uerborum conſtructionem ueniamus. Generales autem quaſdam edoceantur uelim formulas, ut citius, & firmius pariter ad id, quòd ex ijs regulis cupimus, perueniāt. Cuius generis eſt, ut eorū uerborū, quæ actiua nominātur, à neutris differētiā in eo pernoſcāt, quod neutrorū paſſiua neq; in prima, neq; in ſecunda

Diog.

Sine exercitatione nihil in uita perfici.

Memoria cur muſarū mater dicta.

Diog. mos in docendo.

Antiſth. ἀπόφθεγμα.

Mos Catonis in diſcendo.

ha

perſona loquente homine fieri poſſunt. Neque enim rectè dixerit quiſpiam, Ego aror, tu areris. Similiter, ut actiuorũ ordinem notẽt, quorum cum decem ſpecies nos eſſe iam diximus, prima Suppoſitum, & appoſitum tantum habet, reliquæ uerò, ultra appoſitũ, alios, excepto primo in accuſandi caſu, eo quo ſtant ordine, caſus tolerant, non intelligendo tamen in hoc uerborũ contextu octauam, nonam, & decimam ſpecies, quæ alio caſuum ordine conſtruuntur. Paſsiuorum breuiſsima eſt doctrina, in quibus omnibus nihil aliud fieri opus eſt, niſi ſuppoſitum, & appoſitum mutatis caſibus conuertantur. Quid de neutris? quàm compendioſa eorum præceptio? Nam eodem fermè, quo actiua, ordine ſe habent. Deponẽtia neutrorum formulas ſequũtur. Pauca propoſuimus exempla, quo facilius mens noſtra intelligatur. Erit autem illud perquàm utile, ut in his regularum exercitationibus conſueſcant ornatè componere, ut exempli cauſa, oratio plerunq; uerbo claudatur, & quicquid ab alio pendet, anteponatur, quàm id, à quo dependet, ut in his patet exemplis. Tarentũ Apuliæ urbem Hannibal ſubegit, & Athenarũ legibus rempublicam illuſtrarũt Romani. Sed quia orationis mentio nobis oblata eſt, qualis ea eſſe debet, uidendum eſt. Docebũtur quoque diſcipuli, ut oratio ſit lenis, & pura, non ſit affectata, ac ſuperſtitionis exquiſitæ, ſit emendata, terſa, uaria, & ornata, ac ipſo uerborum ſplendore illuſtris. Ante omnia uerò, quæ prima eſt eloquentiæ uirtus, ut ſit plana, perſpicua, lucida, nulliusq; interpretis auxilio indigẽs. Studebimusq; nõ tam uerbis uti proprijs, atque antiquis, quàm domeſticis, ac uſitatis, ne dum antiquitati, quæ mater eſt ingeniorum, deferre uolumus, non tam antiqua, quàm decrepita, ut ita dixerim, ac ab extremis, abolitisq; iam retrò actis ſeculis euocata uideantur. Ne'ue talia ſint, qualia uix ipſe Oedipus intelligat, ac mater ſaluat Euandri. Nam tanquàm ſcopulũ ſic fugiendam eſſe infrequens, atque inſolens uerbũ præcipit Cæſar in ijs libris, quos de Analogia ſcriptos reliquit. Carpebat Auguſtus Mæcenatẽ, & Tiberiũ, irridẽsq; ſæpius exagitabat, quod abſtruſa uerba ſummo ſtudio aucuparentur. Nec uerò, quod docet Plynius, affectãda ſemper erũt elata, & excelſa uerba. Nã ut in pictura nulla alia res magis, quàm umbra cõmendatur, ita orationẽ tã ſubmittere, quã attollere.

Oratio qualis eſſe debet.

Nicoſtrata hæc appellata uates poſtea Carmenta, quod carminibus futura prædiceret dicta eſt.

tollere decet. Sed ad dicendi genera transeamus. Sunt porrò tria genera dicendi, quæ & in carmine, & in proſaica oratione habentur probabilia, in quibus & plerique in ſuo genere claruerunt. Eſt copioſum, plenum dignitatis, & maieſtatis. Gracile, quod uenuſtatē habet, & compreſſam quandam, nec indecentem ſubtilitatem. Mediocre, & mixtū, ac inter confines utriuſq; iacens, cui ſumma ineſt quædam modeſtia: quæ ſingula ſi finibus ſuis contineantur, caſtigatéq; obſeruentur, magnam habent cōmendationem. Si uerò terminos ſuos excedant, uitioſa ſunt, & tanquam præſtigioſa repellūtur. Quare qui in copioſo, & amplo dicendi genere uerſantur, cauere debēt, ne dum elatiores uideri uolūt, tumidi magis, & inflatū quoddam reſonantes, fiant. Qui uerò in gracili, ne ſicci, uacui, atque ieiuni euadāt. Pariq; modo qui mediocre genus ſectantur, ne ambigui, nihilq; certū, ac ſtabile habentes, dicantur. Nec omnino erit abſurdum, etiam cum ad maiora ſtudia tranſierint pueri, ad eaſdem Grammaticæ inſtitutiones reuocentur, donec mentibus ſic inhæreant, ut nulla temporis intercapedine, nulla negociorū uarietate, aut magnitudine elabi queant, ſed cum earū notitiam iam aſſecuti erūt, coniungenda erit ſyllabarū, uerſuūq; cognitio, cuius tanta eſt utilitas, ut apertè dicere auſim, neminem poſſe uere doctū appellari, cui ratio hæc fuerit ignota. quare priſcorū diligentiam mecū non admirari, & laudare pariter nō poſſum, qui licet ad magna anhelarent, nolebant tamen hæc minima ſe fugere. Vnde D. etiam Auguſtinus ualidiſſima Eccleſiæ columna librū de Muſica, ubi etiā pedū rationem exequitur, conſcribit. Sed omiſſa illorum authoritate ſola huiuſce rei utilitas, immò & neceſſitas facile declarat, quanto ſtudio ea ſit percipienda. Neque enim rectè pronūciare abſque ea ſcientia quiſpiam poteſt, immò, quod maius eſt, nō rectè intelligere. Multa enim in poetis inuenimus diuerſis quidem caſibus, ſed eodem fine pronūciata, quæ ſyllabarū ignarus nullo pacto diſcernet, Vt illud Maronis in bucolicis.

Tria dicendi genera.

D. Aug. librū de muſica edidit.

Cui pendere ſua patereris in arbore poma. In Tityro.

& Aeneide.

Filius huic fato diuûm, proleſq; uirilis Aene. 8.
Nulla fuit, primaq; oriens erepta iuuenta eſt.

Quid? quod aliqua ſunt diuerſæ penitus ſignificationis, ſola tamen ſyllabæ prolixitate, uel correptione dignoſcenda. Poſtremò etiam ſi nihil utilitatis afferret, ſaltem uoluptatis gratia ad appetendum eſſet. Nam ſicut pulſante optimo citharœdo magis delectatur qui eius artis cognitionem attigit, quàm qui ignorat, ita & in poetarũ lectione maiore ſuauitate afficitur qui uerſuum rationem habet, quàm qui ea caret. Nec in carmine tantùm ea prodeſt, ſed in ea, quam uocãt Rhetores numeroſam orationem, quæ pedibus metricis conſtat, quam qui ab alijs ſcriptam intelligere non poterit, multò certe minus eam ipſe faciet. Ad eam ſcientiam in primis utilis erit, Terentiani liber de ſyllabis. Nec minus conducet Sulpitij de quantitate ſyllabarum libellus, & quorundam recentiorum, ut Aldi Manutij, & Cantalycij in eo genere eruditæ traditiones. Sed ubi pedum enumerationem, quam uulgò ſcanſionem nũcupant, ex prima quadam deguſtatione aſſecuti fuerint, reliquam deinde ſyllabarũ cognitionem ex frequenti poëtarum lectione planius ediſcent. Proinde quàm plurima Virgilij in primis, Horatij, & Ouidij carmina memoriæ tradent, ut ad omne ſyllabæ quantitatem optimorũ poëtarum authoritate nitantur, & exemplo. Declamare autem & in his oportebit, ut aſſiduitate pedum numerum etiam ſolo uerborum cantu annotent. Deinde alia uerſuum genera ex ijs perdiſcent, qui de ea re uolumina ſcripſerunt, ut nihil in hac utiliſſima ſcientia intactũ prætermittant. Illud autem in hoc loco præmonere uelim, & ut ait Satyricus poeta,

Terentianus.
Sulpitius
Aldus Man.
Cantalycius.

Iuuenalis Satyra 8.

-Verum
Credite me uobis folium recitare Sibyllæ

Neminem poſſe abſque literarũ græcarum ſcientia in hac uerſuum doctrina fundamenta iacere, & ut ita dicam, medullam penitus introſpicere. Tametſi pleroſque eſſe ſciam, qui eam latinis literis neceſſariam eſſe negẽt. Nanq; ut omittam, quòd literas natura longas ſæpè imprudenter corripiũt, quod neque diphthongos, neq; aliã in alijs, quæ plurima à Græcis ſumpta apud latinos reperiũtur, rectè ſcribẽdi normam tenent. Quãti id exiſtimandũ, quod noſtrorũ uocabulorũ maxima pars inde originẽ traxit? Quod multa in ſcriptoribus reperiuntur, quæ nullo modo huius linguæ ignarus explanabit? Virgilius de ſcenſum ad inferos deſcribens, lacum Auernum, quia nequeant impune aues ſuperuolare, dicit, à Graijs facta deriuatione, quaſi ἄορνον, quòd auibus ſit inacceſſus, quòd ipſi nimirum non aſſequerentur, niſi ὄρνιν Græcis auem eſſe didicerant. Ouidius de Cerberi ſpumis Aconita uenena nata eſſe dicit,

lib. 7. μεταμορφώσεων.

Quæ quia naſcuntur dura uiuacia caute
Agreſtes Aconita uocant. —

quis hoc enucleabit, niſi ἀκόνῃ, cautē dici ſciant. Scyllam Niſi Megarenſiũ regis filiam, in auem conuerſam, quæ à tonſo capillo Ciris eſt nominata, ut Naſo teſtatur.

lib. 8. μεταμορφώσεων.

Pluma fuit: plumis in auem mutata uocatur
Ciris, & à tonſo eſt hoc nomen adepta capillo.

quod ſanè intelliget nemo, niſi κείρω tondeo eſſe cognouerit. Venerem quoque in Faſtis à ſpuma maris nominatam aſſerit Ouidius,

Faſtorum lib. 4.

Sed Veneris menſem græco ſermone notatum
Auguror, à ſpumis eſt dea dicta maris.

quod nec ipſi intelligẽt, niſi ἀφροδίτην ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ, quod eſt à ſpuma, deriuatũ eſſe ipſis fuerit declaratũ. Multa ſunt eiuſmodi, quæ cõmemorare ad ſuſceptũ opus minime pertinẽt: Nos autem & ueterũ doctiſſimorũ exẽpla, quorũ nemo græcæ linguæ expers fuit, & Quintiliani authoritatem, qui noſtra à Græcis effluxiſſe ait, & Horatij exhortationem ſequentes

Hor. in poëtica

Vos exemplaria græca —
Nocturna uerſate manu, uerſate diurna. Quandoquidem,
Graijs ingenium, Graijs dedit ore rotundo
Muſa loqui —

Quo pacto eam linguam diſcere poſſint, pro ingenij noſtri captu cõmonſtrabimus. Nec ſanè me fugit Quintilianũ, ut ab illis ſumatur exordium, præcipere, quod mihi ea ratione difficilius uidetur, quia cũ ea nobis lingua naturalis non ſit, niſi prius aliquid loquendi principium ex noſtra habuerint, in ea perdiſcenda pueri, neſcio quomodo deterrentur. Atque ita mihi perſuadeo, Quintilianũ ſic præcepiſſe, quia ſuis temporibus latinam linguam omnes haberent, nec in ea perdiſcenda tantum elaboratione opus eſſet. Vidi ego contra

Io. Andreas Callepius.

quo tempore Brixiæ degebã, nonnullos ſub Ioãne Andrea Ruſo Callepio Brixiano, huius linguæ non minus, quàm Romanæ doctiſsimo, poſteaquàm noſtræ fundamenta contigerant, uno anno in græcis tantum profeciſſe, ut quos nunquàm uiderant libros, per ſe in latinã linguam adeo integre, fideliterq; conuerterent, ut ab omnibus facile probarentur. Ad eam igitur adoleſcentes nauiter operam impendãt, arripiantq;, nec confuſe tamen, & inordinate, ut à pleriſq; tradi conſueuit.

Ma. Chryſoloras.
Conſt. Laſcares.
Theod. Gaza.

Sed eas habeant regulas, quas Manuel Chryſoloras compoſuit. Deinde ad Conſtantinũ Laſcarem, & Theodorũ Gazam tranſeant, donec ad authorum intelligentiam idoneã præceptoribus habiti fuerint. Admoneantur itaque inter docendum pueri maximè uerborum tempora generali quadam præceptione deriuare, & ea, quæ apud illos Anomala uerba ſunt, tanquam ungues calleãt, ſic enim facillimè, quod in ea lingua utiliſsimum eſt, nomen à uerbo, & uerborum tempora & prima fronte diſcernent. Hoc autem & frequenti, & diligẽti præceptionis interrogatione conſequentur. Paulatim igitur ad ſcriptores progrediẽtur, & ad eos primũ, qui ſoluta oratione faciliores ſunt.

Iſocrates.
Lucianus.

In quo nullum ipſe Iſocrati, ac Luciano præferendũ etiam contenderim. Idq; ne dum ſententiarum pondere laborare cogũtur id, quod in principijs maxime requirimus, ſermonis proprietatem, regularũq; quas didicerint, confirmationes omittant. Quo igitur quiſq; durior erit, eò poſterior diſcipulis tradatur.

Ariſtophanes
Theocritus.
Homerus.

Itidem in facilioribus primũ exerceantur poetis, nẽpe (ut ipſe cenſeo) Ariſtophane comico, & Theocrito bucolico carmine, ac ſic deinceps ad poëtarũ principem Homerum perueniant: qui ſicut noſtris omnibus fontem quendã præbuiſſe uidetur, ita ad diſcendũ non erit difficilis.

Virgiliũ in Aeneide Homerũ imitatũ, Theocritũ in bucolicis, Heſiodũ in Georgicis.

Hinc erit illa animi uoluptas, ut Virgilij imitationem contemplari queant, qui tanquã in ſpeculo diuinã Aeneida ad illius opera conformauerit, adeò ut quam plurima in Virgilio comperiãtur, quæ eadem apud Homerũ ſint, nec res tantum, ſed & uerſus plurimos ad uerbũ tralatos conſyderabũt, ſicut idem quoque & de Theocriti bucolicis, & Heſiodi georgicis ab eo factũ eſt. Reliquis deinde hiſtoricis, & Tragicis, & Comicis inſudabũt. Hoc autem in primis ſeruent, ut in ea lingua uocabulorũ uarietatem, & copiam, quibus maxime abũdat, non tam memoria, quàm

& ſcriptis colligant, atque eò promptiora erunt, ſi in ordinem redacta fuerint. Ex hac enim ſcribendi aſſiduitate menti magis imprimuntur accentus, quorū ſermo ille plenus eſt, peritius notatur, aut, ſi quæ forte aliæ, ut eſt natura labilis, effluxerint, habebunt, quò tanquam ad theſaurū ſe recipiant. Quapropter id non mediocriter conducet, ſi exſcribere ab initio didicerint, & in eo uehementer ſe exercuerint: quod etiam ad legendi promptitudinem non parum cōfert. Nolumus tamen dum eam linguam ediſcūt, noſtram penitus omittāt, ne deſuetudine quadam illam obliuiſcantur, & deinde opus ſit ad prima iterum elementa recurrere. Sed cum eas, quas diximus, græcorū primas regulas habuerint, tunc ad Priſciani, ac Laurentij Vallæ, cæterorumq́ grāmaticorum lectionem, cognitionemq́ tranſcendant: Vbi ea, quæ breuiter ab initio cognouerant, diffuſius accipiēt, & multa uidebūtur ſcriptorū authoritate licere, quæ prius propter breuitatē diſcendi eis incognita fuere Sub idem tempus & in Ciceronis epiſtolarum imitatione uerſentur, ex quibus ſtyli tum elegātiam, tum facultatem, & ſermonis puritatem, ac ſententias, grauitatemq́ adipiſcentur, quas ſi memoriæ mandauerint, mirificos poſtea fructus in ſcribendi promptitudine habebunt. Magnum autem pueris calcar ad ſtudia literarum adijciet conſuetudo declamandi, atque in publicum, habendæ orationis cauſa, prodeundi Nam quò maiorem ſibi propoſitam eſſe laudem circunſpectante multorū turba intelligent, eò magis ad percipiendas literas, & quidem elegantiores incendētur fientq́ (quod in ea ætate maximū exiſtimandum eſt) alacri animo, & intrepido, & ad obeunda poſtea reipublicæ negocia, cū maior ætas ſuccreuerit, aptiores Quare exercenda erit eorū uox, & pronunciatio debitis, ac caſtigatis rationibus informāda quandò uel attolli, uel moderari, uel deprimi debeat: Vbi ſuſpendendus ſit ſpiritus, ubi claudēdus ſenſus: Vnde incipiendum, ut ſit diſtincta, ut ſonora, ut robuſta, ut cum ſuauitate admixtem grauitatem quandam habeat. At ubi ad alterā Grāmaticæ partem, quam Hiſtoricen diximus nominari, pueri traducentur, iam tempus erit, ſicut reliquas ſub compendio prius regulas didicerūt, ita eos, qui res geſtas carptim collegerūt, prius perlegāt Quo in genere Valerius Max. & Iuſtinus eis offeruntur, in quibus & ex-

Priſcianus, & Valla in primis legendi pueris.

Vox, & pronūciatio exercēda

Valerius max. Iuſtinus.

ternam, & Romanam hiſtoriam uno fermè aſpectu contemplabuntur. A' ualerio quoque ea præſtabitur utilitas, ut ad omnes uirtutū partes, ad egregia tum dicta, tum facta exemplis orationem ipſam exornent, reliquos deinde hiſtoriographos ordine perlegent.

Quid ex hiſtoriarū lectione utilitatis capiatur.

Hinc uariarum gentium inſtituta, leges, hinc uarias hominum fortunas, ingeniorum & uitia, & uirtutes excerpent. Quæ res maxime in quotidiano ſermone facundiam, & in uarijs rebus prudentiæ opinionem creabit. Eodem quoque tempore poëtas omnes ordine percurrent: in quibus uerisimiliū figmentorum ſubtilitatē obſeruabūt, eamq; ad quotidianæ uitæ uſum, inſtitutionemq; ſub fabulamentis contectam reuocabunt. Ea enim à poëtis conficta eſſe Cicero arbitratur, ut in fictis perſonis imaginem quotidianæ uitæ noſtræ intueamur. Quod & D. Hieronymus de Terentio ſenſit, qui ad Furiam ſcribens de uiduitate ſeruanda, & ebrietate fugienda, Comici authoritatem adducit, ſine Cerere, & Libero, friget Venus,

Teren in Andria.

Cuius inquit finis eſt humanos mores noſſe, atque deſcribere. Ab ipſis itidem poëtis fluuiorū, montium, nationum & nomina, & ſitum colligent.

Virgilio primus datur locus.

A' Virgilio autem inchoandū eſſe D. Auguſtini confirmat authoritas, qui in hūc modum inquit. Virgilium propterea paruuli legant, ut uidelicet poëta magnus, omniumq; præclariſſimus, atque optimus, à teneris ebibitus annis, non facile obliuione poſſit aboleri.

Lucanus oratoribus potius an numerandus.

Lucanus fortaſſe non abſurde poſt Rhetoricen relinquetur, cū eum Quintilianus oratoribus magis, quàm poëtis dicat numerandū eſſe: In quo tanta eſt ea utilitas, ut profiteri non dubitem, qui eum poëtam probè intelligat, iam poſſe in doctorū hominū numero haberi. In deliberatiuo præſertim genere ipſius orationes adeo graues, adeò artificioſæ ſunt, ut haud ſciam an ab aliquo rhetoricas præceptiones clarius colligere ualeāt.

Statij Θηβαΐς.
Ouidij μεταμορφώσεις.

Poſt Virgiliū, Statij Papinij Thebais optime ſubſequetur: nam cū ad illius imitationem compoſita ſit, minor erit in diſcendo labor. Ex Ouidij Metamorphoſi nihil fermè erit, quod præter fabulas eligant, quibus tamen miro ſtudio incumbent, credantq; eas, non ut quidā putant, poëtis tantum, ſed & oratoribus congruere. Nam & Cicero tum orationes, tum reliqua uolumina fabulis plerunque, quaſi quibuſdam gemmis diſtinxit, reliquis eius operibus, cum per ſe ipſi legentes intelligere poterunt, incumbent.

Ouidij Faſti.

Illud tamen de Faſtis in promptu habebunt, in quo & fabulæ quædam ignotiores, & hiſtoriæ, & faſtorũ ratio ſatis abunde pertractatur. Vtinam totus is liber ad nos perueniſſet nullũ enim haberemus, ex quo plenius & mores, & ſacra ueterum perſpiceremus.

Senecæ Tragœdiæ.

Tragœdiæ Senecæ cum propter fabulas multũ iuuãt, tum uero propter ſententias, & uitæ, & ſermoni quotidiano commodiſsimas, nam ſicut grauiſsima omnia continent, ita laſciuũ nihil.

Terentij comœdiæ memoriæ cõmendandæ.

Ad ſermonis tum puritatẽ, tum proprietatem nemo Terentio magis idoneus, quare aſsiduitate legendi memoriæ commendandus eſt. Hunc Iuuenalem Satyrorum facile principem quaſi comitem addere nõ uerebor. Nam hos duos qui in promptu habuerint, confidant omnia, quæ in quotidiano ſermone contigerint, non modo ornate proloqui poſſe, uerum etiam ad omnem materiam ſententiam aliquam ſe habiturum.

Iuuenalis legendus.

Nec ideo terreatur quiſpiam ab illius Satyri lectione, quia nõnullis in locis uitia quædam horrenda aperte nimis redarguat, primum enim id raro facit, deinde uicioſos magis, quàm uiciorũ increpatores deteſtari oportet, ac illis omiſsis, quæ pauca eſſe diximus, nihil inueniemus non laudabile, non Chriſtiano homini maxime cõgruũ.

Plautus.

Muſas, ſi latine loqui uoluiſſent, plautino ore fuiſſe locuturas

Plautus non ad ſales modo, qui uitæ ſunt ornamento, ſed ad eloquentiam uehementer proderit. Cum ei ueteres tantum tribuerint, ut affirmarent Muſas, ſi latine loqui uoluiſſent, Plautino ſermone fuiſſe locuturas. Macrobius quoque duos antiquis temporibus eloquentiſsimos fuiſſe aſſerit, & Comicum Plautum, & oratorem Tulliũ.

Horatius.

Horatius propter optimam poeticæ artis cognitionem, & ſermonis puritatem, mea ſententia, ſuppeditabit. Nec quenquam facile inuenies in rerum epithetis Vergilio magis adhærentem, adde quod ad aliorũ Satyrorum intellectũ multum nobis conducet.

Perſius.

Perſius breuis quidẽ, & obſcurus, ſed id rerũ uarietate cõpenſat. Sũt & alij nõ quidẽ inutiles poëtæ, ſed alio tẽpore magis lectitãdi.

Aſtronomia neceſſaria.

Io de ſacro buſto.

Manlius

Pomponius.

Solinus

Cæterũ quia in poetis multa de aſtrologia, & de ſitu orbis ſumpta reperiũtur, haud erit incõmodũ tractatũ ſphæræ intelligere, M. Maniliũ, Põponiũ Melã, Solinũ, Hyginũ, Strabonẽ, Plyniũ, Iouiani Põtani Vraniã. Ad hãc rẽ etiã perutile erit Ptolemæi Geographiã attingere, picturãq; hẽre familiarẽ, Ita ut in oĩum locorũ deſcriptiõe oculos mẽtis ad eã figurã applicẽt, & q̃ſi præſentẽ rẽ tueri uideãtur, aliter orbis deſcriptio q̃dã plerũq; ĩportat

Hyginus.
Strabo.
Plynius.
Pontanus.
Ptolemei.
Geographia.
Ciceronis Rhetorica.

obſcuritatem. Perſpicuum iam nimirum arbitror eſſe eum, qui in prædictarum rerũ ſtudijs eruditus fuerit, ad rhetorices diſciplinã poſſe tranſcendere, ex qua cum dicendi artem fuerit aſſecutus, nõ modo Ciceronis orationes intelliget, uerumetiam ex ſuperiorum rerũ uarietate & copioſam, & ornatam cum arte coniunctam parabit eloquẽtiam. Nihil autem Rhetorica noua Ciceronis ad eam rem erit accomodatius, nihil utilius: Vbi omnes oratoris partes, ut non prolixe, ita perfecte exponũtur: In qua quidem audienda declamare oportebit, Nam omni præceptioni exercitatio debet accomodari. Poſtea non difficile erit alios à Cicerone ad oratoris inſtitutionem compoſitos libros pernoſcere, & præcepta in eius orationibus tanquam in ſpeculo intueri:

Quintiliani inſtitutiones oratoriæ.

Similiter & Quintiliani ea in re excellentiſſimi opera percurrere. Verum quoniam omnes Ciceronis libri aſſidue lectitandi ſunt, quoniam & utiles, & faciles, quosq; nunquam intermittendos iudicamus, morali philoſophia referti ſunt.

Dialectica neceſſaria.
Ariſtoteles, & Plato legendi.

Optimum erit & Dialecticorum argumenta, & Ariſtotelis Aethica, ut perdiſcant, ac deinde Platonis uolumina, ex cuius fontibus omnia ille hauſiſſe, & ad eius imitationem ſe penitus conformaſſe uidetur: adeo' ut quoſdam etiam dialogos Platonis more, & ab eo, qui in loquẽdo primas habet partes, & à materia ipſa inſcripſerit.

Libri de officijs, & Tuſculanæ queſtiones ex omnibus Ciceronis libris potiſsimum legendi.

Ciceronis autem libri cũ omnes excellentiſſimi ſint, & utiles, mea ſententia, & libri officiorũ, & Tuſculanæ quæſtiones obtinent principatum: alter quidem propter præcepta ad omnem uitæ partem idonea, Tuſculanæ uero' propter uariam, multiplicemq; rerũ cognitionem, propter præcepta, quæ ad omnem ferme ſcribendi materiam largam nobis exhibẽt copiam. Quæ omnia adoleſcentes poſteaquam adepti fuerint, tum non modo' præceptore non indigebunt, ſed ipſi alijs præceptores erunt idonei. Ita omnia per ſe & legere, & intelligere poterunt. Cæterum quia quemadmodum à magiſtris inſtruendi ſunt pueri ſatis abunde (ut puto) demõſtrauimus, reliquũ eſt, ut quo pacto in ſtudendo adoleſcentes ſeſe ipſi gerant, aperiamus.

Studendi ordo

Omnium autem præceptorum illud & primum, & ſaluberrimum eſſe ſtatuimus, ad quod omnia, uelut ad quendam, ut Græci dicunt σκοπὸν, ideſt finem, ſunt referẽda, Vt adoleſcẽtes ipſi aliquando ſe doctores eſſe cogitent. Nam qui ſtudiorum ſuorũ teſti *monium nunquam ſibi reddendum eſſe putauerit, multa omittet, plura leuiter, & , ut dicitur, in ſuperficie illotis pedibus pertranſibit: nihil intime, & ad medullam uſque tentabit introſpicere, qui oportere ſe quæ didicerit, docere exiſtimauerit, omnia, quæ in quæſtionem uenire poſſunt, ſibi ipſi, tanquam in dialogo proponet, & diſputationis ueritatem elicere conabitur. Si quem etiam habebunt, cui exercitationis cauſa quæ audierint, legant, nihil hoc erit melius. Nam, ut inquit Quintilianus, Optimum proficiendi genus eſt docere, quæ didiceris. Nec ſint ſolũ à præceptore audire contenti, ſed qui in authores commentaria ſcripſerunt, & probati ſunt, eos ipſi perlegant, & radicitus, ut aiunt, ſententiarũ, & uocabulorũ uim annotent. Nouas ipſi ſententias, & ad res accomodatas exquirant. Expoſitiones quoque in libros ſcribere uehementer conducet, ſed tamen magis ſi ſperabunt eas in lucem aliquando prodituras. Attentiores enim ad ea ſumus, ex quibus laudem uenari ſtudemus. Hoc enim exercitationis genus mirifice acuit ingenium, linguam expolit, ſcribendi promptitudinẽ gignit, perfectam rerum notitiam inducit, memoriam confirmat. Poſtremo ſtudioſis quoque quendam expoſitionum cellam promptuariã, ac materiæ ſubſidium præſtat. Vbi primũ per ſe ſtudere incipient, operã debẽt, ut eos uideant, qui uarijs de rebus cõpoſiti ſunt, authores. Quo in genere eſt Gellius, Macrobius, Plynius naturalis hiſtoriæ, quæ nõ minus eſt uaria, quam ipſa natura. Iis addimus D. Auguſtinũ de ciuitate dei, qui liber hiſtorijs, & tam ritu ueterum, quàm religione refertus eſt. Sed omnino illud teneant, ut ſemper ex iis, quæ legerint, conentur aliquid excerpere, ſibiq; perſuadeant, quod Plynius dictitare ſolebat, Nullum eſſe librũ tam malum, ut non in aliqua parte proſit. Hæc ſtudendi ratio apud ueteres obſeruata fuit, adeo, ut Plynius maior electorũ Cẽtum ſexaginta ὀπισθογράφως minutiſſime ſcriptos, quos aliquando cum procuraret in Hiſpania. CCCC millibus nummum Largio Licinio uendere potuit. Ea uerò potiſſimum excerpent, quæ & memoratu digna, & paucis in locis inueniri uidebũtur. Erit hoc etiam ad orationis cum copiam, tam promptitudinem ualde idoneũ, ſi inter legendum ex uarijs libris ſententias, quæ ad eandem materiam pertinent, annotabunt, & in unũ quendam locũ colligent.*

Alijs audita repetere utiliſſimum diſcẽtib.

Commentaria ſcribenda.

Vnde Græcis ὑπομνήματα dicuntur.

Gellius.

Macrobius.

Plynius

D. Augu.

Plynius ὀπισθογράφως. clx. ſcripſit.

Pythagoreorum mos.

Pythagoreorumq; more quicquid excellens interdiu legerint, uel audierint, ueſperi cōmemorabūt, imprimūtur enim ea confirmatione, adeò ut non niſi difficillime ex memoria aboleri queāt. Validior enim erit illa impreſſio, ſi ſtatuto aliquo menſis die perceptorum omniū memoria renouabitur. In græcis quàm breuiſſime proficient, ſi cum primum fundamenta acceperint, non ſemper magiſtrum ducem expectabunt, ſed ipſi ſe excitabūt, & magiſtri loco eos libros ſibi deſument, qui in latinum conuerſi ſunt, & unà cum græcis procurrēdo, ex utrorumq; lectione uocabula ipſi per ſe colligent. Siquidē nōnunquàm præſertim in Eccleſiaſticis libris nōnulli latine ad uerbum ferè uerſi reperiuntur, ut interpretationis uerſiculus paulo aut maior, aut minor ſit. Hi ad hanc rem ſic optime conducūt, ut quoſdam ego nouerim, qui hac ratione ad maximam huius linguæ notitiam abſque ullo præceptore peruenerint. Frequentanda erit in primis græcarū literarum lectio. Nam ſi noſtra temporis progreſſu deſuetudine dilabitur, quid de ea cogitandū eſt, quæ nobis naturalis non eſt? Oportet autem legentē non introrſum, aut ſub lingua immurmurare. Sepè enim accidit, ut nec ſe ipſum audiens, plurimos uerſus, quaſi illinc alienus excurrat.

Clare legendum.

Clara autem lectio cū ad intelligendū non mediocriter proſit, utpote auribus uelut alio extrinſecus ſonante, mētis attentionem acriter exuſcitantibus, non parum etiam ad ſtomachi digeſtionem ualere ferunt ij, qui medicinæ ſecreta tenent. Nam, ut etiam ait Plutarchus, uox, quæ ſpiritus motus eſt, non in ſuperficie, ſed penitus inteſtina corroborat, calorem auget, uniuerſas emendat uenas, arterias etiam aperit, ſuperuacaneæ humiditatis uim conſtare, frigiq; nullam ſinit in ijs uaſis, quæ cibū aſſumūt, & exquocūt.

Plutarchi ſententia de uoce

Plynij mos in legendo

Ariſtonis ἀπόφθεγμα.

Plynius quoq; Cæcilius ſcribens ad Fuſcum, refert ſe lectionem græcam, & latinā clare quidem lectitaſſe, & intente, non tam uocis cauſa, quàm ſtomachi. Ariſton etiam dicere ſolebat, neque balnei, neque orationis non purgantis ullam eſſe utilitatem. Cauendum eſt, ne clamoſa uox, & uiolenta fiat. Intentiones namque nimiæ dirūpunt, & raucitatem frequenter inducunt. In magno plerunque numero legere ſi conſueuerit, ea res pariet in pronunciandis orationibus audaciam, qua cū multos noſtris temporibus carere uidemus, tum uero Iſocrates, quem eloquen

Iſocrates nullā palā recitauit orationē Cic in Bruto tiæ parentem Cicero appellare non dubitat,adeo huius audaciæ expers fuiſſe dicitur,ut ne unam quidem orationem memoriter pronunciare ualuerit. Interlegendũ uero prius ſubſiſtere oportebit,quàm ad ſententiam terminatam,quã clauſulam uocant,peruenerint,quæ ſi primo,ut dicitur,cõgreſſu minime fuerit intellecta,reuocandus erit gradus,& attẽtiore mentis acie bis,terq; legendũ,donec obaudiẽs ſenſus diligentia pulſantis excitetur. Nec facient,quod ſuperioribus annis quẽdam in legẽdis de Oratore Ciceronis libris facere audiuimus, qui uerba tantum,& dictionis ornatum admirabatur,ſenſa uero penitus omittebat. Sed imitandi ſunt qui uehementer ſitiũt,hi enim nõ prius τορεύματα,& poculorum ſigna contemplabuntur,quàm ſitis ardorem reſtinxerint. Ita ſtudioſi primum ſententias,moresq; decerpant,deinde ad dictionis florem conuertantur. Quædam ſunt animalia,quæ florem depaſcuntur,ut apes,quædam uero ramos,ut Capellæ,quædam radices ut ſues. Studioſi uero eorum exempla ſibi proponant,quæ omnibus ijs ueſcuntur. In hiſtoria quid egregie,quid noue dictum ſit,in uerborum compoſitione pure,& eleganter ſcripta,in ſententijs quid prudenter,quid fortiter,quid iuſte,quid moderate annotent. De poetica tamen,quæ de Polypodis capite traduntur,eadem ipſi ſentiant. Aiunt enim qui de ſecretiore piſcis huiuſce natura pertractant,ſumptum caput,in cibis plurimum ſuauitatis afferre,cæterum grauibus inſomnijs,turbulentiſſimisq; uiſis ſenſum afficere. Ita & poetica hominum animos maxime quidem dulcedine alit,& pabulo,non minus uero turbarum,& agitationis ingerit. Quocirca interlegendum animi frenis ut opus eſt,nec ita fabularum ſtudio efferri,ut figmenta illa ſic nuda capiantur,ſed unum quodque,quid utilitatis ſub cõmento afferat,rimandum eſt. Quæ apud poetas impie,crudeliter,iniuſte,turpiter dicũtur,non ea illis uicio danda ſunt,ſed artis excellentia conſideranda,quæ ſingulis perſonis ſuum decorum reddit. Sic enim & alijs rebus accidere uidemus,ut à quibus re ipſa apparentibus animus abhorret,propriè tamen efficta libenter uel contemplemur,uel audiamus. Nam Demetrium noſtrum Aeginetam ſic dicere ſolitum accepimus,Scorpios,

τορεύματα.

Quid notandũ in hiſtoria.

ὁμοίωσις

Polypodis caput ſumptũ qd efficiat.

Aeginetæ ἀπόφθεγμα.

ſerpentes, quos fugimus, ſi depictos uera quadã imitatione uidemus, magnopere delectamur, ſuis grunnitum, ſerræ ſtridorem, uenti ſibilum, maris ſtrepitum cum audimus, turbamur animo. Quæ uero in ſcriptoribus uitæ accomodata, & ad uirtutis rationem pertinẽtia reperiũtur, ea memoriæ cõmendanda ſunt. Vnum illud adijciemus præcepti quidem noſtri, ſed non utilitatis extremum, quod tamen nõ magis præceptũ, quàm adhortationem exiſtimari uolumus, ut nihil hoc literato ocio dulcius eſſe pueri arbitrentur, quod, ut ait Cicero, adoleſcentiam alit, ſenectutem oblectat, delectat domi, non impedit foris, ſecundas res ornat, aduerſis perfugium præbet, ac propterea nullum tempus ab his ſtudijs uacuum præterlabi ſinant. Hoc ſit negociũ ſuũ, hic labor, hæc requies, in his uigiliæ, in his etiam ſomnus reponatur.

ἐπίλογος.

Plynius Cæc.

Ply maioris ſtudium

Ply Cæcilij ſtudium.

Quid enim honeſtius facere poſſunt, quàm cum ocium appetunt, in eo ocio uerſari, quod ab omnibus & utiliſſimum, & iucundiſſimũ eſt iudicatum? quantum reliqui temporis aleæ, quantum pilæ, quantũ ſpectaculis impendunt, tantum ipſi ad recolẽda ſtudia ſumãt. Vbi nõ deerit, quod rideant, quod ſpectent, quod admirentur, cui applaudãt. Vbi dum erunt, nihil audient, quod audiſſe, nihil dicent, quod dixiſſe pœniteat. Nemo apud eos quenquam ſiniſtris ſermonibus carpet, neminem ipſi reprehendent, nulla ſpe rerum inanium, nullo ſolicitabũtur timore, nullis rumoribus perturbabuntur, ſecum tantũ, & cum libellis, & (quod cæteris negatum eſt) cum mortuis loquentur. Hæc eſt illa uita, quam regiam, ſinceramq́; Plynius Cæcilius appellabat, hoc eſt illud ocium, quod dulce, quod honeſtũ, ac penè omni negocio pulchrius palàm affirmabat. Hac rõne Plynius maior omne tẽpus perire arbitrabatur, quod ſtudijs nõ impenderetur, cuius adeò parcus extitiſſe dicitur, ut Plynium minorem ſororis filium ſæpius, quod ambularet, corriperet, quia ſcilicet hoc temporis illũ perdere exiſtimaret: quinimmo cum de maiorum more legere ἀναγνώστην, quem Græci dicunt, nos lectorem, iuſſiſſet atque is quædam perperam pronunciaſſet, quidam ex amicis reuocauit, & repetere coegit, cui Plynius, nempè intellexeras, & cum ille annuiſſet, cur ergo inquit, reuocabas? decẽ amplius uerſus hac tua interpellatione perdidimus. Plynius uerò Cæcilius, ut ipſe ad Cornelium Tacitum ſcribit, etiam in uenationibus;

tus, dum ad retia ſederet, nõ uenabulum, aut lanceam, ſed ſtylum, & pugillares in proximo habuiſſe ſe refert. Vt ſi manus uacuas, plenas tamen ceras inde reportaret. Catonē quoque, qui poſt mortem Vticenſis eſt cognominatus, ne tempus perderet, interim dum ſenatus cogeretur, in curiæ ueſtibulo aliquid lectitaſſe ſolitum accepimus. Accuſaſſe naturam Theophraſtus dicitur, quod cornicibus, & ceruis lõgam uitam præſtitiſſet, quibus diu uiuere nihil neceſſe erat, hominibus uerò breuem, qui multis ſeculis ad infinitam rerum cognitionem indigebant: quod an philoſopho graui deplorare cõueniat, ipſe uiderit. Nos tamen hoc teneamus, non oportere inane hoc tempus effluere, quod ille breue nimis eſſe conquerebatur. Habent cætera animantes inſtitutum á natura aliquid, ut equi currere, aues uolare, hominibus uerò ſciendi cupiditas tradita eſt, quam Græci modo παιδείαν, modo φιλοσοφίαν, nonnunquam τὰ γράμματα uocitant, & nos eruditionem, inſtitutionemq́ in liberales artes, ac bonas literas dicimus, humanitatem ueteres quoque nominarunt, quia ſcientiæ ſtudium ex uniuerſis animantibus uni homini datum ſit. Hoc autem ſtudiorum genus uariam magis, quàm reliqua, ſcientiam complectitur. Cæterum, (ut ſpero) qui iam per ſe ipſi intelligent, tantam horum ſtudiorum uoluptatem eſſe percipient, ut noſtris adhortationibus minime egeant. Quare iam ſcribendi modus hic ſit,

Catonis ſtudium.

Quid Theophraſtus cum natura expoſtulare ſolitus.

F I N I S.

IACOBI LEBETII

FERRARIENSIS, CHRISTI IN
CRVCEM ACTI QVERELA,
HEROICO CARMINE.

F ii

IACOBVS LEBETIVS R P. PEREGRINO FABRO. S P. D.

LVſeram paucis ante menſibus Pater in primis colende carmen quoddam, cui, quod Chriſtum ibi in crucem actum cum humano genere eius in ſe ingratum animum expoſtulantem inducerem, Chriſti Querela, titulū feci. Hoc autem cum nuper Roſcius noſter legiſſet, ac mirum in modum (qui hominis eſt candor) probaſſet, rogare me cœpit, ut ipſi cum opuſculo ſuo, quod de liberis inſtituendis, deque ſtudendi, ac docendi ratione propediem editurus eſſet, quibuſdam, neſcio quas ille tunc afferebat, de cauſis imprimendum concederem. Hic ego ſatis imbecillitatis meæ conſcius id permiſſurum negare ille contra uehementius inſtare, ac me per Venini nomen, qui cum maximam mihi intercedere neceſſitudinem non ignoraret, & cui libellum ipſe dicarat, obteſtari. Quid multa? Non ante deſtitit homo omnium conſtantiſſ. quàm id, hac quaſi machina quadam admota, reluctanti magis extorſit, quàm exorauit. Hæc igitur, P. Opt. nomini tuo dicatum prodire uolui. Primum quod cum omnia, tum uero hoc ipſum ingrati animi uitium peſſime ſemper odiſti. Deinde, quòd præcipuum erga dignitatem tuam amorem meum, ſingularem que obſeruantiam non ſolum ijs, quorum in manus hæc noſtra inciderint, ſed omnibus omninò mortalibus palam fieri percupiam. Id enim tua uel in me quàm plurima, uel in uniuerſam Rempub. noſtram innumera, atque incredibilia merita poſtulare uidentur, ut tui memoriam cum tua ſumma laude in omnem poſteritatem propagatam uelimus. Quandoquidem, ut cætera nunc miſſa faciam, tu quidem amabilis Peregrine primus omnium in ea bonarum literarum fundamenta iecisti, noſq. liberalibus diſciplinis expoliendos curaſti: ad quod tam egregium opus perficiendū, præclariſſ. quoq. bibliothecā tam latinis, quàm græcis, & hebraicis, in omni bonarū doctrinarum genere libris ſummo ſtudio, labore, ſumptu'que incredibili comparatis inſtructiſſimam, Bononiæ in noſtro hocce Monaſterio Seruatori nuncupato, inſtituiſti: quam tamen magis, ac magis in dies locupletare non deſinis, ut nihil iam pro-

pè deſiderandum ſtudioſis reliquum feciſſe uidearis. Quocirca effectum illud eſt, ut dum tu omneis ad bonas literas, ac uirtutes capeſſendas adhortaris, inuitas, accendis, inflammas: ſtudioſosq́; amplecteris, foues, iuuas, ac omni denique officio proſequeris, Rempub. noſtram ab ignorantiæ ſitu, ac ſquallore iampridem uindicaris, ac omnium doctrinarum nitore, ac elegantia illuſtrem reddideris. Quo ſanè beneficio uti nihil maius, nihil honeſtius, atque utilius nobis conferre poteras, ita ego tuum, & aliorum (ut multos iam uideo) qui exemplo tuo ordinem noſtrum conſeruarint, adiuuerint, & huiuſcemodi muneribus auxerint, ornauerintq́ue, nomen haud unquàm prædicare deſinã, & quantum ingenio, ac ſtylo efficere potero, in omneis ætates memorabile reddam. Sed hæc hactenus. Nunc carmen hocce meum, qualecunque id eſt, tanquam promiſſi pignus, & grati erga te animi mei monimentum accipe, quoad omnem rei ſummam mihi per occupationes meas perſoluere licebit. Vale. Dat. Bononiæ.

Authoris ad eundem.

Luſimus obſeruande Pater breue carmen, at illi
Certa fides rerum, fabula nulla ſubeſt.
Nam queritur grauiter lædi ſe crimine Chriſtus,
Nedum non meritò præmia ferre ſui.
Ingratos homines alto de robore pendens
Caſtigat dictis, territat atque minis.
Prouocat ad ueniamq́ue dehinc, in ſpemq́ue reducit,
Pollicitus tandem patria regna Dei.
Exiguum hoc igitur quamuis ſit munus, amoris,
Atque animi capies pignora certa mei.

IACOBI LEBETII FERRARIENSIS, CAN. REG. D AVGVSTINI, ordinis Seruatoris, Chriſti in crucem acti Querela, ad R. P. Peregrinum Fabrum Bononienſem, eiuſdem ordinis primarium, de'que eo optime meritum.

ME,ſiqua eſt terris pietas,ſi denique regnat
Vlla fides,ſi cura tenet uos ulla ſalutis
Mortales tandem,genuit nec cautibus horrens
Caucaſus eduris,hyrcanæ aut ubera tigres
Admorunt,audite precor,iam ſiſtite greſſum,
Atque meis breuiter dictis aduertite mentem.
  Infelix hominum genus,hic cum natus honores
Sis cœli,ſuperum magna ad conſortia diuûm,
Quos pater ante tibi ſtatuit primordia mundi,
Quàm iaceret,quamq́; aſtra poli,ac elemẽta locaret,
Quid tibi (dic) adeò motam de cardine mentem,
Cætera quo præſtas animalia munere ſolum,
Tollit,ut æternis iam iam pereuntis ad horam
Extremi bona dicta huius præſentia ſecli
Anteferas opibus,quæ cœli abduntur in arce
Aetherea,poſſunt quò nullæ attingere furum
Inſidiæ,quas nulla poteſt auferre uetuſtas?
Poſthabito'que parente deo,qui condidit omnia,
Te'que,ipſum`que tuos orbem permiſit ad uſus
Vitaleis

Vitaleis unde auras carpis, & unde ſalutem,
Vnde animum'que geris, mentem'que, ac omnia demũ,
Vnde tibi quæcunque tenes bona cœlitus adſunt,
Ipſe tuum, generis'que tui ſtultiſſimus hoſtem
Proponas factis'que ducem, dominum'que ſequaris?
Ah miſer, ah demens, quid tantùm cœca uoluptas,
Fluxarum'que poteſt rerum tam dira cupido?
Quid tantùm genio iuuat indulgere? caduca
Sectari? in mortem rurſum deſcendere primam?
Caſſa ſalutiferi myſteria reddere ligni?
Me pater omnipotens alto demiſit Olympo,
Antiquam ut uobis maculam, quæ impreſſa parentum
Primorum eſt uitio, malis'que audacibus olim,
Delerem, obſtruſam'que uiam, quæ ad ſydera ducit,
Morte mea tandem reſerarem, ac peruia ſummi
Regna patris fierent toto, late'que paterent
Orbe, darem ſuperum'que epulis accumbere cunctis,
Qui modò propoſitum haud aſpernantur honorem:
Quo me iampridem perfunctum munere noſtis.
Quandoquidem ſanctæ primũ inſinuatus in aluum
Virginis è cœlo manſi ſine labe pudoris,
Haud aliter quàm cum nocturno tempore roris
Imbibit illapſum uellus, traxit'que liquorem
Ille ſinus nactus tenueis ſenſim influit, atque
Innocuus poſt ſe ueſtigia nulla relinquit.
Factus homo dehinc, humanæ'que per omnia conſors
Naturæ, tantùm culpæ'que, & criminis expers,

Huc tandem Lunæ poſt quinque, & quattuor actos,
Mortales ut quique ſuis decurſibus orbes,
Tecto humili, inter quadrupedes, ſub rupe cauata
Nudus opum, patiens'que mali, rerum omniū egenus,
Frigida cum rigidis per campos arua pruinis
Albeſcunt, ubi nox Cancrum prolixior urget
Lernæum, ut ueſtri, norunt qui ſydera cœli,
Nomina'que, & facies illis finxere loquuntur
Authores, ubi tecta premit nix alta domorum,
Prodiui lux ipſa orbi caligine cæca
Demerſo, ut ueſtris tandem procul inde fugarem
Plus'quam cimerias oculis, uultu'que tenebras,
Perpetuæ'que darentur opes, cœleſtia regna.
Tum mox marmoreos legis de more uetuſtæ
Innocuus pinxi puerili ſanguine cultros.
Inſidias, gladios'que mihi, cædem'que nefandam
Tendentem fugi timida cum matre tyrannum,
Aegyptum'que petens patrio de limite ceſſi.
Singula quid referam? quæ ſim perpeſſus amore
Sponte tuo? uel adhuc teneris dum uerſor in annis,
Vel poſtquam prouecta ætas, uultus'que uiriles
Acceſſere dehinc, lachrymas? fletusq́? labores'que,
Eſuriem'que, ſitim'que, die ieiunia longæ?
Hoſtis congreſſus triplex tentamina praui?
Præterea inſonti, falſo'que obiecta profanis
Crimina Iudæis? alapas? uoces'que ſuperbas?
Tolle hominem, tolle, atque cruci ſuffige merentem.

Impia quid rurſus dira ludibria gentis,
Quæ feritate genus ſuperat' quodcunque ferarum?
Ac in me mala mille modis exercita diris?
Qualia nec nouere Scythæ, qui proxima Serum
Gentibus arua colunt, miſeris aut qualia quondam
Obtulit hoſpitibus nec tellus Taurica captis.
Huc demum ora, oculos'que pios, mentemq́, animũq́,
Quæ collata tibi ſunt hec ad munera, limo
Cum tibi formatum molli compagine corpus
Ipſe dedi, æternum'que animum cum corpore iunxi,
Vitalis'que auræ ſociaui fœdere iunctum,
Dirige quiſquis ades, quo ſis ex hoſte redemptus
Iam pretio, ut uideas qui ſis à morte reductus.
En miſerum, iam cerne, precor, iam ſuſpice corpus
Hoc lacerum, clauis fixum crudeliter alto
Robore, purpureum fundens per membra cruorem
Omnia: nulla mei nam pars manet integra toto
Corpore, plagarum indignis non liuida, ſummo
Vertice ab, uſque pedum extrema ad ueſtigia, ſignis,
Vndique fœdatos ſputis, ac uerbere uultus,
Oraque contactu pallentia fellis amaro,
Et rutilos quondam, fuluum'que imitarier aurum
Iam ſolitos, cerne hic concretos ſanguine crines,
Squallentem facie barbam, deiecta'que terræ
Lumina, percuſſum paliura tempus acuto
Vtrunque, ac dira uiolatum ſente cerebrum.
Tranſfoſſas heu cerne manus, & uulnere preſſos

Cerne pedes uno, traiecta'que pectora ferro,
Quæ'que fluit tractim per uulnera ſanguinis undā.
Et uerum tandem, ut Vates præſenſerat olim
Ille meus, cognoſce tuos me nempe tuliſſe
Languores, deleſſe tua in me errata ferentem.
Ipſe tamen nihili hæc (tanta eſt inſania, tanta
Duricies animi, ſæuus tantum ualet error)
Verba facis: uerum ut poſſit tua fœda libido
Expleri reputas tantùm, noctes'que, dies'que
Mente nefanda miſer uerſas, monitus'que ſalubres
Aſpernare meos: grauius ſed nempe ferendum,
Quòd me dedecoras dictis, laceras'que profano
Ore caput, toties'que meum execraris in horam,
Peius uel nec carnifices odiſſe putandum,
Aut tormenta tuis in me grauiora tuliſſe.
Hæccine ſtulte mihi officij condigna rependis
Præmia? num meriti par eſt ea gratia tanti?
Pro' ſuperumq́; hominumq́; fidem: quis talia fando
Audijt ingratæ mentis'que, animi'que ſuperbi
Vſquàm terrarum, aut ſenſit documenta per omnem
Temporis effluxum, prima'que ab origine rerum?
Roma ſuos Brutos, Decium'que ingentibus effert
Laudibus utrunque, & Curti ſpectata refulget
Magnanimi pietas, nec non ſua gloria claros
Scipiadas ornat fratres: nec laude fidelis
Regulus ipſe ſua longi labentibus æui
Fraudatur ſpacijs: uolitant'que per ora uirorum

Marcellus,Paulus'que duces,pia nomina quorum
Vrbs eadem retinens & adhuc,famam'que manentem
Vſque memor celebrat: Codrum uenerãtur Athenæ,
Atque alios alij paſſim,qui ſanguine quondam
Creduntur fuſo patriam ſeruaſſe labantem,
Aut pro tutanda hac eadem cecidiſſe ſub armis,
Hoſtibus,ac medijs animas uouiſſe lubentes.
At quid gratorum refero benefacta uirorum?
Ipſæ etiam uolucres,& humi reptantia bruta,
Qui'que tenent uaſti ſubiectas æquoris undas
Delphines quandoque uicem retuliſſe feruntur
Officij memores: ueſtrûm hæc monimenta loquũtur
Scriptorum,poterant quæ uos exempla monere,
Ferrea ni pluſquàm uobis,adamantina pluſquàm
Pectoribus ni'ue inſideant præcordia duris,
Atque adeò ni mens humana excedat & ipſos
Aſperitate feros'que canes,ſæuos'que leones:
Attamen hac tali,ac tanto pro munere, gratis
Quo genus omne hominũ tenebris, ac morte ſepultũ
Perpetuam ad lucem miſerans,uitam'que reduxi,
Gratia nulla mihi,nulli impenduntur honores,
At contrà offenſæ nimium,nimium'que malorum
Iam iam mortales haud quicquam inferre uerentur,
Exiguum præter,quos ipſe ſibi pater antè
Elegit numerum,quam terræ conderet orbem:
Aſt ego non paucis fudi cum ſanguine uitam,
Qua in pretium hoc cunctis ſolui, peperi'que ſalutem,

Quotquot ab eois ſurgens regionibus affert
Sol rapidus lucem, aut tenebras, noctem'que relinquit:
Morte mea mœrens, ſummo dum culmine cœli
Nititur ĩ medio, cum lux creſcentibus horis
Reddita par ſomno, cunctis'que infundere rebus
Lætitiam naturæ ſolet, radijs exutus Apollo eſt,
Horrificas'que diu mortalibus uſque tenebras
Intulit, ac illum directo lumine Phœbe
Aſpiciens, plenos'que gerens tunc lucida uultus
Diriguit ſubito', cum nec dum attingeret orbis
Metas illa ſui, toto'que expalluit ore,
Horribilis'que fuit terra ferrugine lãguens
Iis, qui ueſtra pedes figunt ueſtigia contra',
Præterea magno tellus concuſſa tremore,
Vt gemeret, cunctis portendit ſigna doloris
Maxima, quippè ſuum immerita quòd cæde peremptũ
Videret authorem cœli regione profectum.
At tu, ſponte tuli pro quo genus omne dolorum,
Tot pœnas, maledicta, Crucis tum denique cauſam,
Ingrate, ac brutis non ſolum immitior ipſis,
Verum etiam quàm quæ ſunt uitæ expertia, ſenſu
Quæ'que carent omni longè uecordior, ullo
Obtuſius'que magis, quàm quæ nec prædita motu
Denique ſunt, animo nulla pietate moueris,
Supplicio'que graui quicquàm non ingemis, ullas.
Nec miſerans lachrymas fundis, nec lumina flectis,
Atque adeò monitis, precibus'que his pone relictis,

Aeternis contemnis opes,terreſtria præfers
Hæc cœlo,præceps'que ruis poſt priſtinæ mortis
Funera. ſed quæſo quid per breuis hauſta uoluptas
Proderit? aut magni,tribuit quos mundus,honores?
Quid tandem magna comitatum incedere turba?
Quid latum faſtu clauum prætendere? fulgens
Quid'ue oſtrũ? aut rigidos faſces præmittere? nũmũ
Haud unquàm plenos'que ſatis quid habere locellos?
Per fas,atque nefas auri congeſtus aceruus?
Quid temetum, epulæ'que? gulæ indulgere procaci?
Quid rabies odij? rabies liuoris acerbi?
Imperio'que tuo mortales ſubdere cunctos?
Spernere iuſtitiam'que dei,iuſſus que uerendos?
Omnia ſi tandem terris aliquando relinquens,
Et fortaſſe breui:(nam duræ tempore mortis
Nil magis ambiguum,quamuis nil certius illa)
Continuo' miſer in barathrum trudare profundum,
Et pœnas ſine fine luas in uindice flamma?
Infelix paulum hæc tecum perpende,futura
Damna fuge,erratis doleas,ac ne amplius erres,
Proponas animo,ueniam'que mereberis omnem.
Eia age rumpe moras,dum tempus ſufficit,ad me
Te totum confer,uitijs poſt terga remiſſis.
Ne dubita,ſi magna nimis tibi forte uidentur,
Me quibus,& toties læſiſti crimina,rurſum
Quòd mea ſit repertas multo' clementia maior.
Ecce ſuper lignum pandentia brachia tendo,

Te quibus amplectar, magni mox ampla daturus
Regna, patris, ſuperum ſedem, uitam'que beatam,

FINIS.

Bononiæ, Ex Officina Vincentij Bonardi Parmenſis,
& Marci Antonij Carpenſis, Menſe
Octobri. M. D. XXXVI.

Aliquot errata ab impreſſione deprehendimus, quæ candidus Lector ſic emendanda curabit.

FOlio B primo, uerſu 39 conformet 44 φιλομαθὴς, ἐυκαταμαθὴς. 51 διδάσκειν. 52 τηλικοῦτον 53 πλείω 54. ἐπαινεῖν τῷ. B iij uer 28 ὄρεξιν. B iiij uer 12. fictis 27 πᾶσιν ἀκουστοῖς ἂν δύναιτο. 28 ὑπομένειν 30 ψυχὴν. δύναται C ij uer 22 perſequamur C iiij uer. 24. πολλὴν. θεοῖς ἔχε 26 φαφέρεται D i. uer 15. cõferet 40 continget D ij 17 perſequamur 27. iudicabitur 34. neq; 43 conuertantur D iij. 4. maieſtatis D iiii 2. ὄρνεον 8 9. 10, ſic lege Scyllam Niſi Megarenſium regis filiam in auem conuerſam, à tonſo capillo Cirin eſſe nominatam Naſo teſtatur 12 in ſcholio, μεταμορφώσεων 17. ἀφροδίτην 30 aliquod. 31 ab ea perdiſcenda 32. præcepiſſe. E i. uer. 47, Furiam. 59 in deliberatiuo. E ij 12 contigerint 24 deme, propter 27 deme, nobis 29 poetæ 43. in ſcholio, Rhetorica 44. accommodari 57 in ſcholio, quæſtiones 61 Cæcilius 66. conſueuerint. E iiij 68. Cæcilius. F iiij uer 18 aſpernarentur 37 cæco 39 pluſquàm. 54. hominem. G i. 24. detectáque.

Z. 1143.4
99962299

MC